

Çay Raporu

Cem Kazmaz

İÇİNDEKİLER

I. Çayın Tarihçesi

II. Türklerin Çayla Tanışması

III. Türkiye’de Çay Üretimi ve Önemi

IV. Ülkemizde Tarımın Bilinçli Olarak Yok Edilmesi ve AB ile ABD’de Durum

V. Sömürgecilik ve Çay Ticaretinin Gelişimi

VI. Kuru Çay Emtia Borsaları, İşleyişleri ve Türk Çay Üreticileri İçin Sunulan Modelde Yatan Tehlike

VII. Dünyada ve Ülkemizde Çay Üretimi

VIII. Çözüm Önerileri ve Alınması Gereken Tedbirler

1) Yaşlanma Sebebi İle Verimi Düşen Çaylıkların Çelik Klonlarla Yenilenmesi

2) Çay Kanunu ve Çay Üst Kurulu

3) Emtia Borsası

IX. Sonuç

EKLER:

I-) RTB (Rize Ticaret Borsası) Tarafından Kasım/2009 Tarihinde Yayınlanan Çay Kanunu Taslağı Hakkında ki Düşünceler,

II-) Demokratik Açılım Rize’den Çay Kanunu Taslağı ile Başladı

III-) RTB Çay Kanunu Taslağı Metni

IV-) TBMM Tarafından Bugüne Kadar Çıkarılan Çay Kanunları

I. Çayın Tarihçesi

Çayın tarihçesinin ve tesadüfen ilk kullanımının milattan önce 2.000’li yıllara kadar uzandığı düşünülmektedir. Rivayete göre hastalık bulaşmasından çok korkan Çin İmparatoru Shen-Nung sürekli kaynamış su içmektedir ve bir gün rüzgârın savurduğu çay yaprağının fincanına düşmesi ile insanlık çay ile tanışır ve ilk zamanlarda ilaç olarak onda şifa arar. Tabiatta bulunan vahşi çayın ıslah edilmesi ile Çin’de zamanla çay sektörü oluşmaya başlar ve Zen Rahiplerinin Japonya’ya götürmesi ile yayılma sürecine girer. Japonya’da çok sıkı korunan bahçelerden çalınan çay milattan sonra 800 ve 900’lü yıllarda ipek yolu üzerinden Avrupa’ya ulaşır. Çayın damga vurduğu en büyük tarihsel olay ise

16..Aralık.1773 günü Amerika'nın Boston Limanı'nda yaşanır. Yedi yıl savaşlarından çıkan Birleşik Krallığın bütçe açıklarını kapatmak için vergilere boğduğu kolonilerde ki vatandaşları sembolik olarak İngiliz Sömürge Sistemi'nin bir organı olan Doğu Hindistan Ticaret Şirketine ait üç gemide bulunan çay çuvallarını Kızılderili kıyafetine bürünerek denize dökerler. "Boston Tea Party" olarak adlandırılan bu olay Amerikalıların İngiltere'ye karşı giriştikleri bağımsızlık mücadelesinin başlangıcı sayılmaktadır.

II. Türklerin Çayla Tanışması

Türkler her ne kadar ilk olarak Orta Asya'da çay ile tanışmışlar ise de çayın Türk toplumunda sevilmesi 19.Yüzyılda İstanbul'a getirilen ithal çaylar ile başlamıştır. Osmanlı döneminde Bursa'da yapılmak istenen ilk çay üretimi başarısızlıkla sonuçlanmış, daha sonra Çinli bir girişimcinin çay yetiştirmede Gürcistan'da sonuç alması ve bu gelişme üzerine Doğu Karadeniz bölgemizde yapılan araştırmalar neticesinde 1923 yılında Zihni Derin tarafından Rize'de bir fidanlık kurulmuş, ancak ilk başlarda halkın ve devletin gereken önemi vermemesi üzerine dağıtılan çay fidanları telef olmuştur.

Savaş öncesi para kazanmak üzere Rusya'nın çeşitli yörelerine giden Rizelilerin savaştan sonra bu olanaktan mahrum kalmaları, ülkenin içerisinde bulunduğu zor koşullar, işsizlik ve yoksuzluk nedeni ile bölgede huzursuzluk artmıştır. Bunun üzerine çözüm arayan devrin hükümetinin konuyu TBMM'ne getirmesi ve yapılan yoğun görüşmeler sonucunda 6.Şubat.1924'de çıkarılan 407 Sayılı 'Rize Vilayeti ile Borçka kazasında Fındık, Portakal, Mandalina, Limon ve Çay Yetiştirilmesi hakkında ki Kanun ile bölgede ki tarımsal üretim desteklenmeye ve geliştirilmeye çalışılır. 1935 yılında bölgeyi ziyaret eden dönemin başbakanı İsmet İnönü'nün çay üretimine sahip çıkması, gönderdiği heyetlerin çalışmaları ve 1938 yılında Rize Çay ve Fidanlıklar Müdürlüğü'nün canlandırılması neticesinde bölgenin makûs talihi değişir. İleriki yıllarda çıkarılan 5684,6133 ve 6757 Sayılı Kanunlarla çay üretimi teşvik edilmiş, çay ekili alan artmış, ilk çay fabrikası 60 Ton/Gün kapasiteli olarak 1947 yılında Rize Merkezde faaliyete geçmiştir. Günümüzde takriben resmi rakamlara göre 767.000 dekarlık bir alanda ikiyüzdörtbin civarında üretici çay tarımı yapmakta ve sayıları bir milyona ulaşan Türk İnsanı geçimini çaydan sağlamaktadır. Kafkas Dağlarının korumasında özellikle Rize'nin mikro ikliminde hâkim ılık ve bol yağışlı iklimi çok seven nazlı çay bitkisi kimi zaman bin metreye ulaşan engebeli arazide çok zor şartlar altında yetiştirilmekte, bakımı ve toplanması büyük cefa gerektirmektedir. Çay bitkisi ekili olduğu alanlarda başka bir ürün yetiştirilmesine izin vermez ve çay tarımı yapılan eğimi yaklaşık %80'e ulaşan Doğu Karadeniz'in tipik arazileri de başka ürünün yetiştirilmesine uygun değildir. Bu özellikleri itibariyle ve bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle çay ülkemizin çok önemli bir tarımsal zenginliği, Rize'nin vazgeçilmez değeri, Rizelinin ise alternatifsiz ekmek teknesidir.

III. Türkiye'de Çay Üretimi ve Önemi

Çay zaman içerisinde Türk İnsanının sofrasının en önemli unsuru "ekmek somunu", ile özdeşleşmiş, yemeklerin, sohbetlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Çaya ülkede artan talep önceleri yerli üretimin yanı sıra ithalat ile karşılanmaya başlansa da 1965 yılından itibaren yerli kuru çay üretimi iç piyasa ihtiyacını karşılayacak seviyeye ulaşmıştır. 1971 yılına kadar çay yetiştirme, alım, işleme, paketleme ve pazarlama faaliyetleri Tekel Genel Müdürlüğüne yürütülmüş, bu yıldan itibaren çıkarılan 1497 Sayılı Kanunla kurulan Çay Kurumu bu görevleri üstlenmiştir. Fiilen faaliyete geçmesi 1973 yılında gerçekleşen Çay Kurumu daha sonra 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tadil edilen 2929 Sayılı Kanunla 1982 Yılında Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. Daha önce Çay Tarımı, Üretimi ve Satışı Devlet Tekelinde olan çay piyasası 1984 yılında çıkarılan 3092 Sayılı Kanun ile serbest bırakılmış ve daha önce çıkarılan 3788, 4223 ve 6133 Sayılı Kanunların ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. 1994 yılında çıkartılan 4046 Sayılı "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesi ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik yapılmasına Dair Kanunun 35. Maddesi" uyarınca bir Kamu İktisadi Kuruluşu olan Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün (ÇAYKUR) statüsü İktisadi Devlet Teşekkülü olarak değiştirilmiştir. Bugün ÇAYKUR 46 Adet fabrikası, 3 adet paketleme tesisi ve yıllık 110.000 Ton düzeyinde ki kuru çay pazarlama potansiyeli ile sektörün %65'ini elinde tutan dev bir

kuruluş, çok önemli milli bir değer ve çay üreticisinin en büyük sigortasıdır. İleride değineceğimiz konuya bir parantez açacak olursak, ÇAYKUR bu yapısı ve potansiyeli, ilaveten tüm yurt sathına yayılmış bayileri, pazarlama ağı, satış olanakları ile aslında kendi başına bir ürün ihtisas borsasıdır.

Ülkemizde çay pazarının yılda bir milyar ABD Dolarını aştığı tahmin edilmektedir. İrlanda'dan sonra dünyada en fazla çay ülkemizde içilmekte ve yapılan araştırmalara göre Türkiye'de 100 kişiden 96'sı her gün çay içmekte, yıllık kişi başı çay tüketimi 2,80 kg düzeyine ulaşmaktadır. İrlanda'da ise bu rakam yıllık kişi başı 3,00 kg' dır. Kabaca bir hesapla Türkiye'nin yıllık kuru çay talebi 200.000 Ton civarındadır. Tüketimin bu oranda yüksek bir düzeyde bulunduğu ülkemizde çay üreticisinin sıkıntıya düşürülmesi, sistemin tıkanması hayrete şayandır. 1980'li yılların başında çayların denize dökülmesi ile başlayan yanlış politikalar, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğüne bağlı Araştırma Enstitüsünde yeterli teknik eleman ve donanımın bulunmaması, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Araştırma Enstitülerinde çay ile ilgili araştırmaların yapılmaması, yanlış makine parkı ve donanım seçimi, kalitesiz kuru çay üretimine göz yumulması, gerekli AR-GE faaliyetlerinde bulunulmaması, stratejik planlamanın yapılmaması, fabrikaların elzem iyileştirme ve yenileme işlemine tabi tutulmaması, yanlış istihdam gibi ülkemizin klasik sorunlarından kaynaklanmaktadır. Girdilerin arttığı sorunların çoğaldığı ortamda gerekli tedbirler alınmayarak, sağlıklı, üreticiyi destekleyici çözüm yolları aranmayarak çay kaderine terk edilmek istenmektedir.

IV. Ülkemizde Tarımın Bilinçli Olarak Yok Edilmesi ve AB ile ABD'de Durum

İki başbakanı ile övünen Rizelinin çayının bugün içine düştüğü bu açmaz ülkemizde tarımın bilinçli olarak yok edilmesi projesinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Özellikle 2002 Yılıının Kasım Ayında AKP'nin iktidara gelmesi ile hız kazanan bu politikalar AB ve ABD'nin Türkiye'yi içerisine düşürmek istedikleri bağımlı, kendine yetmeyen zamane sömürgesi yaratma çabalarına yöneliktir. Aç kalan çiftçilerin büyük şehirlerin varoşlarına göç ederek kömür, makarna yardımları ile oy kullanmalarının yönlendirilmesi ise ülkemizde tarımı çok bilinçli olarak yok etmek isteyen küresel güçlerce AKP'nin teslimiyetçi ve işbirlikçi iktidarını devamının bir sigortası olarak değerlendirilmektedir. Bugün Atatürk ne dedi ise tam tersi yapılmaktadır; Atatürk 1923 yılında yaptığı bir konuşmada " Milletimiz çok büyük elemeler, mağlubiyetler, facialar görmüştür. Bütün olanlardan sonra yine bu topraklarda bulunuyorsa bunun temel sebebi şundandır. Çünkü Türk Çiftçisi bir eliyle kılıcını kullanırken, diğer elinde ki sapanla topraktan ayrılmadı. Eğer Milletimizin büyük ekseriyeti çiftçi olmasaydı, biz bugün dünya yüzünde bulunmayacaktık" demekte ve "milli ekonominin temeli ziraattır, Türk Köylüsünü Efendi yerine getirmediğe memleket ve millet yükselmez" sözleri ile bugün AB ve ABD'nin kendi çiftçilerine uyguladıkları desteğe işaret etmektedir. Anadolu coğrafyasında bulunan Türk Milleti'nin zirai üretim olmadan, tarımda kendi kendine yetmeden payidar olması mümkün değildir. Pahalı, çok kaynak tüketiyor, nüfusunuzun sadece %8'i tarımda kalsın, siz üretmeyin biz size para verelim şeklinde ki AB ve ABD söylemleri ile yok edilecek tarımsal üretim ve ürün zenginliği sonucunda bağımlı hale gelecek toplumun yarın doğacak gıda ihtiyacının bedeli yoktur. Dünyada görülmeyen bir örnekle Türk Çiftçisine sen üretme oturduğun yerden para al ne gerek var ekip biçeceksin diyerek maaşa bağlayıp, tembelleştirip, üretimden koparanların kendi çiftçileri sağlanan desteklerle refah içerisinde yaşamakta, AB ve ABD kendi üreticisinin yaşam standardı düşmesin diye büyük mücadele vermektedir. Bazı ülkelerde çiftçilere ürün bazında sağlanan destek tutarları şu şekildedir,

AB 114 Milyar ABD Doları

ABD 54 Milyar ABD Doları

Japonya 58 Milyar ABD Doları

Hindistan 7 Milyar ABD Doları

Zirai gayrisafi hasıla yani tarımsal üretim değeri temel alındığında oransal olarak sağlanan sübvansiyon

İsviçre % 73,00

Japonya % 65,00

AB % 49,00

ABD % 24,00

Hindistan % 6,50

Örnek olarak verecek olursak çiftçilerine Fransa'nın 9,5 Milyar Avro, Yunanistan'ın 3 Milyar Avro düzeyinde destekleme primi sağladığı ortamda Türkiye'de iki başbakanlı Rize'de ve çevre illerde hükümet ikiyüzdörtbin üreticisinden, bir milyonu aşkın vatandaşından ileride detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere kabaca bir hesapla 50 Milyon Avro sübvansiyonu, yani desteklemeyi esirgemekte, üreticinin teminatı ÇAYKUR'u sessizce ortadan kaldırmak için çare, yol aramaktadır. Hatta daha da ileri giderek 2008 yılında açıkladığı zaten çok yetersiz olan destekleme priminin bir kısmını üreticinin cebinden geri almakta, mağduriyeti daha da artırmaktadır. Çay üretimi konusunda göz boyamak amacıyla borsası örnek olarak alınmaya çalışılan Hindistan üreticisine yıllık 7 Milyar ABD Doları destek sağlamanın yanı sıra ülkesinde yetişen ve kendi kendine yeten tarımsal ürünlere %2000 (yüzde ikibin) gümrük koruması uygulamaktadır.

Türkiye'de AB ve ABD talimatı ile kademeli bir şekilde tarımın yok edildiği ortamda AB'den aldığı kaynaklarla birlikte tarımına 55 Milyar Avro doğrudan sübvansiyon sağlayan Almanya çiftçilerinin yanı sıra tarımsal üretim yapan işletmelere ve fabrikalara da ayrıca destek sağlamaktadır. Bizde şeker pancarı üreticisinin açlığa terk edilmesini isteyen AB Üyesi Almanya Şeker Üreticisi Südzucker AG'ye (yani Güney Şeker Fabrikaları A.Ş.) 82 Milyon Avro, August Töpfer Hamburg Tarımsal Ürünler Ticaret'e 60,8 Milyon Avro, ülkenin en büyük Mandırası Nordmilch 52 Milyon Avro doğrudan destekleme primi vermektedir. Listede en ilgi çekici üretici ise 5,6 Milyon Avro sübvansiyon alan, bizde de market raflarında çokça görünen Merci ve Nimm2 Çikolatalarının üreticisi August Storck şirketidir. Dünya endüstriyel ve kimyasal ürünler ihracatında ilk üçte bulunan ağır sanayi devi Almanya'nın kendi tarımının idamesi, çiftçisinin bekası için bizdeki zihniyetle tarımsal üretime ne gerek var ucuza ithal ederiz, çiftçi çok masraflı oluyor zihniyetinin aksine izlediği yol örnek olmalı ve bundan ibret alınmalıdır. Ülkemizin milli çıkarlarının teslimiyet, bölünme, teröristlerle kucaklaşma, Türk Dünyasından uzaklaşmada olduğuna inanan on iki kötü adam misali Almanya'da bazı basın kuruluşlarının devletin bu tarım politikasını ve özellikle tarımsal üretim yapan özel şirketlere sağlanan doğrudan desteği eleştirmesi üzerine hükümet ülkede sağlanan tarımsal sübvansiyonlar hakkında yayın yapılmasını ve rakamların açıklanmasını yasaklamıştır. Bu yasaklama üzerine AB Organlarından ve Komiserlerinden yükselen itirazi sesleri ise Alman Bakan bu benim Milli Meselem siz karışamazsınız şeklinde çok sert bir açıklama ile susturmuştur.

Onların zirai ürünlerinin ithali neticesinde bizim çeltik, mısır, pamuk üreticimizin yokluğa terk edilerek bir bakanın oğlunun cebine bir gecede yaklaşık 500.000.-TL konmasına karşın ABD orta halli bir çiftlik işletmesine yılda 360.000.- ABD-\$ destekleme primi vermekte, ayrıca doğrudan tarımsal ürün alımı da yaparak sektöre kaynak aktarımını daha da genişletmektedir. ABD'nin bu tarım politikalarını savunan bir siyasi ileride petrol bittiğinde araçlarımız durabilir, taşımamız felç olabilir, teknolojimizle bu zorluğu aşabiliriz, ancak bilim açlığa ve çıplaklığa çözüm bulamaz, yarın aç kalan insandan talep edilemeyecek bedel yoktur, onun için topraklarımızda hayvansal ve zirai üretim sürekli kılınmalı, çiftçilerimiz ilelebet payidar olmalıdır demekte, Yüce Önder Atatürk'ü bağımsızlığın ve milletin bekasının sağlanmasında tarımın önemi açısından adeta örnek almaktadır.

Bizde ise hükümet teslimiyetçi anlayışından kaynaklanan büyük bir ön görümsüzlük içerisinde düşük fiyattan çay ithal edip Rizelinin daha da mağduriyetine sebep olan aşırı kar düşkünü çay ithalatçısını veya kaçakçısını korurcasına yakalanan kaçak çayların imhasından vazgeçerek bunları açık artırma ile satmaya yönelik uygulamalara imza atmaktadır. Böylelikle koruma daha da gevşetilmekte, Dünya

Ticaret Örgütü karşısında %145 düzeyinde ki gümrük korumasının yıllık %10 indirilmesi taahhüdü ile Türkiye’de çay üretiminin ortadan kaldırılması hedefine adım adım yürünmektedir.

V. Sömürgecilik ve Çay Ticaretinin Gelişimi

Çay ticaretinin gelişimi ve dünya pazarlarına dağılması adeta İngiliz sömürgeciliği ile özdeşleşmiş bir unsurdur. 15. Yüzyılda Vasco Dö Gama isimli Portekizli Denizcinin Osmanlı İmparatorluğu’nun kısılcından kurtulmak için ümit burnu yolunu bulması ile önce Portekizli ve Hollandalılar daha sonra İngilizler Hindistan, Çin ve Japonya ile Uzakdoğu’nun diğer devletlerini ilk olarak ticaret şirketleri aracılığı ile sarmallarına almışlar, daha sonra ise Japonya hariç bu ülkeleri doğrudan sömürge haline getirmişlerdir. Devlet kontrolünde ki bu şirketler yelkenli gemileri ve sömürgeleştirilecek ülkelerde ki ticaret kolonileri ile mal taşıma ve pazarlama faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. İngilizlerin Kraliçe I. Elisabeth’in talimatı ile 31.Aralık.1600 yılında kurulan West India Company isimli şirketi bu alanda monopol ticaret yapma ayrıcalığının ve ülkeleri sömürgeleştirmede kullanılan ticaret sarmalının ilk örneğidir. Hollandalıların 1602 yılında kurdukları Dutch East India Company ve 1621 yılında kurdukları Dutch West India Company isimli şirketleri aracılığı ile Endonezya’dan Amerika ve Karayip Denizine kadar mal akışını sağlamışlar, ticaret yapmışlar, sömürge kaynakları üzerinden zenginleşmişlerdir. Çay ticareti ise özellikle İngilizlerin Çin’den yeşil çay ile başlamak üzere başta Sömürgeleri Hindistan ve Sri Lanka’da plantajlar kurmaları ve Avrupa’yı baharatın yanı sıra bu karlı ürün ile tanıştırmaları ile gelişmiştir. İngilizler Çin’in yeşil çayının ticareti ile işe başlamışlarsa da daha sonra talebini sağladıkları siyah kuru çay ile kültürlerini özdeşleştirmişlerdir. Burada çaydan sağlanan aşırı kar ise sömürgelerde oluşturulan senede on sürgün alınabilen tropik ortam çaylıkları, ucuz işçilik ve tekeli ticaret ayrıcalığında yatmaktadır.

VI. Kuru Çay Emtia Borsaları, İşleyişleri ve Türk Çay Üreticileri İçin Sunulan Modelde Yatan Tehlike

Çay son derece zahmet gerektiren bir bitkidir, kuru çaya giden yol üretim, toplama, fabrikasyon ve paketleme ile pazarlamadan geçmektedir. Üretim, toplanmasının ve fabrikasyonunun ucuz işçilik ve bağımlı ülkelerde, sömürgelerde gerçekleşmesi nedeni ile çay ticaretinin en önemli ayağını paketleme ve pazarlama ile marka oluşturma teşkil etmektedir. Buna yönelik olarak İngilizler devlet kontrolünde ki East India Company Tekelinde bulunan çay ticaretini geliştirmek amacıyla pazarlanmasına yönelik olarak 1835 yılında Londra Kuru Çay Borsasını kurmuşlardır. Gelişen ticaret ve oluşan piyasa dinamikleri, özel sektör açılımları ve çeşitlilik neticesinde İngiliz Sömürgelerinde 1861 yılında Kalküta (Hindistan) ve 1883 yılında Colombo (Sri Lanka) Borsaları açılmıştır. Bunları 1947 yılından başlamak üzere sömürgelerin bağımsızlığa kavuşmaya başlamaları üzerine Bengaldeş, Endonezya, Kenya ve Malavi’de kurulan diğer borsalar izlemiştir. Bu oluşumların neticesinde işlevsiz kalan Londra Borsası ise 1998 yılında kapatılmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken en önemli husus bu emtia borsalarının az gelişmiş ülkelerde bulunmaları ve başta İngilizler olmak üzere çay paketleme (marka) ve pazarlamasını ve elinde tutan çok uluslu şirketlerin oluşturdukları şartlarda buralardan kuru çay alımı yapmalarıdır. Yani kendi öz ürünlerini işlemenin bütün eza ve cefasını çekmelerine rağmen dünyada bunu paketleyerek pazarlama imkânı bulunmayan dünün sömürgeleri, bugünün az gelişmiş ülkeleri çaylarını kuru dökme çay haline getirerek bu ihracat borsalarına koymakta, gelişmiş ülkelerin şirketleri ise buradan alım yapmakta ve belirleyici olmaktadır. Örnek olarak vermek gerekirse bugün Rize Milletvekilimizce bize borsası çözüm olarak sunulan Sri Lanka’da çay işçileri her bir aileye 25 m2 odacık düşen 5 ya da 6 küçük birimden oluşan teneke-karton barakalarda yaşamaktadırlar. Bu kondular ilk olarak çay plantasyonların İngiliz Sömürgeci Sahipleri tarafından Güney Hindistan’dan getirilen çay toplama işçilerinin ataları için yapılmış bulunmaktadır. Bugün için çay işçileri ayda 30-35 ABD-\$ ücretle çalışmakta, hasadın iyi olduğu dönemde ise bu gelir ayda 45.- ABD-\$ düzeyine çıkabilmektedir. Sri Lanka yılda 320.000 Ton kuru çay üretmekte bunun 300.000 Tonunu ihraç etmektedir. Gübrede

herhangi bir KDV uygulamasının bulunmadığı, çay girdilerinin minimal düzeyde olduğu bu ülkenin kuru çay ihracat emtia borsasının ülkemize model ve çözüm olarak sunulması Rizelinin ya göç ettirileceği yâda Sri Lankalı Çay İşçilerinin durumuna düşürüleceği anlamını ifade etmektedir. Zira diğer tüm çay üreticisi ülkelerin aksine Türkiye üretici ile işçilik anlamında belirli bir standarda erişmiş bulunmakta, ağırlıklı olarak yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız için yapılan cüzi ihracatın dışında üretimi sadece kendi içi tüketimini karşılayabilir durumdadır. Bu nedenle Colombo ve Kalküta Kuru Çay İhracat Borsalarının Rize'ye çözüm ve model olarak sunulması mümkün olmayıp, bu gelen tepkiler nedeniyle ÇAYKUR'u özelleştiremeyen hükümetin Kurumu kendi paketlenme, marka ve pazarlama imkânından mahrum ederek sessizce ortadan kaldırma planının en büyük ayağını teşkil etmektedir. Burada bizlere düşen en önemli görev Üretici Birlikleri ve Ziraat Odaları ile birlikte kendi öz çözüm planımızı ve kurtuluş reçetemizi hazırlamamızdır. Ama her şeyden önce ülkemizde yukarıda anlatılan örneklerle ve Yüce Önder Atatürk'ün Öngörülerine uygun bu gidişe dur diyecek Milli Tarım Politikasını uygulayacak Siyasi Türk Milliyetçiliği iktidara taşınmalıdır. Karadeniz için söyleyecek olursak hemşerilerimiz bir daha ki seçimde ya çayı, fıındığı ya da mevcut iktidarı seçeceklerdir.

Dünyada belli başlı şu kuru çay emtia borsaları bulunmaktadır;

Kalküta (Hindistan)
Guwahati (Hindistan)
Cochina (Hindistan)

Colombo (Sri Lanka)
Jakarta (Endonezya)
Mombasa (Kenya)
Limbe (Kamerun)

Bu borsalarda hizmet veren Broker'lar çay fabrikaları ile çok uluslu, Avrupa ağırlıklı şirketler arasında aracılık yapmaktadırlar. Bazen haftada bir partide 10.000 Tonluk kuru çay alışverişi yapılabilmektedir. Tanınmış çay markası sahibi Avrupalı Pazarlama Şirketlerinin alım yaptığı bu emtia borsalarının örnek alınarak kurulacak ve gerekli koruma sağlanmayan, yasal düzenleme ile konumu emniyet altına alınmayan ÇAYKUR'un girmek zorunda bırakılacağı özel sektör ağırlıklı Rize Kuru Çay İhtisas Borsasının yaş çay üreticisi ile ve yaş çay yaprağı alımı ile doğrudan hiçbir ilgisinin olamayacağı gibi mikro ve makro ekonomi dengelerine bağlı bulunan, piyasa dinamiklerine göre işlem yapılan yerde yaş çay üreticisinin haklarının veya alacaklarının sağlama alınacağını söylemek ya saflığı yâda iktisat biliminden uzaklığı ifade etmekte veya çay üreticisini kandırmanın yeni bir yolu aranmaktadır. Bu mantıkla örneğin hisse senetleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören büyük bir şirkete mal veren süt üreticisinin veya çiftçinin bu şirketten alacağını SPK'nın garanti etmesi gibi komik bir durum ortaya çıkmaktadır. Yaş çay üreticisinin en büyük sigortasını ÇAYKUR ile hükümetin AB ile ABD örneğinde olduğu gibi ürüne vereceği destekleme primumu ve gerçekçi taban fiyat uygulaması oluşturmaktadır. Aksi durumda Rizeli göç edecek, çay üretimi duracak ve ülkemiz yılda bir milyar ABD-\$ tutarındaki çay iç pazarında ki talebi karşılamak için Sri Lanka, Hindistan veya Kenya'dan çay ithalatına başlayacaktır. Bu ülkelerin emtia ihracat borsalarında ortalama dökme kuru çay fiyatının 1,50 ila 2,00 Kg/ABD-\$ düzeyinde bulunduğu ortamda ülkemizden bu denli yüksek oranda döviz çıkması bir yana bu ithalat, paketlenme ve pazarlama işlerini gerçekleştirecek birilerinin cebine yılda en az beş yüz milyon ABD-\$'ı kar akacaktır. Belki Sivil Toplum Örgütleri ve özellikle Ziraat Odaları dışlanarak yapılan yoğun çalıştay faaliyetlerinde, Sri Lanka ve Hindistan'dan Türk Çay Kanununu çıkartmak uzman getirtilerek en iyi işleyen emtia borsaları buralarda örnek alacağız denmesinde, ucube kanun taslaklarında bu gerçek gizli bulunmaktadır.

Dünyada ki tüm emtia borsalarında işleyiş aşağı yukarı aynıdır, çay fabrikaları ürettikleri dökme kuru çayları borsanın depolarına teslim ederler ve kayıt işlemlerini tamamlarlar. Müteakiben çay numuneleri borsa aracılığı tarafından alınır ve özellikle İngiliz ve Avrupalı uzmanlarca tadım yapılarak çay sınıflandırılır. Daha sonra çay fabrikasınca istenen fiyat, alıcı tarafından önerilen fiyat denkleştirilir veya açık artırma sonucu oluşan bedel üzerinden ilgili çay partisinin işlemi sonuçlandırılır. Borsa aracısı alıcı ile çay fabrikası arasında ki para akışını sağlar ve önceden belli olan yüzdellik komisyon tutarını tahsil eder. Dünya çay emtia borsalarında ki alımların %80'ni büyük, çok uluslu şirketlerce gerçekleştirilmekte, kalan cüzi kısım ise Kalküta Borsası örneğinde olduğu üzere çay fiyatını kontrol için kullanılan yerel firmalarca ve iç tüketicilerce yapılmaktadır.

Burada ortaya çıkan en önemli husus yaş çay üreticisinin emtia borsası ile doğrudan hiçbir ilişkisinin bulunmaması, bu borsaların ihracata yönelik olmaları ve alımlar ile fiyatların çok uluslu şirketlerce belirlenmesidir. Rize'de ziyaret ettiğim sıkıntılı çay üreticisi hemşerilerimizin çoğu kendi yaptıkları yaş çay satışı ile emtia borsasını ilişkilendirmekte ve buna boş yere ümit bağlamaktadırlar. Halkımız bilgilendirilmemekte, yâda gözü boyanmaktadır. Emtia borsası çay fabrikasının ürettiği dökme kuru çayı satılmak üzere koyduğu bir pazardır. Borsadan kuru çay alımı yapan üçüncü kişi konumunda ki çay markası sahibi paketleme ve pazarlama şirketlerinin yaş çay yaprağı üreticisi ile çay fabrikası arasında gerçekleşen alışverişe, oluşan alacak-borç ilişkisine taraf tutulması, borsada geçerli kurallar çerçevesinde yaş çay üreticisinin alacağının emniyet altına alınmasına yönelik düzenleme yapılması hukukun temel prensipleri dışında Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanununun Ruhuna aykırıdır. Emtia borsası ÇAYKUR'un üreticinin sigortası olarak muhafaza edildiği ortamda sadece ürününü pazarlamada zorlanan, marka oluşturamamış çay fabrikalarına ürünlerini pazarlama imkânı sağlayarak dolaylı destek sağlayabilecek bir organ niteliktedir.

Mombasa ve Nairobi Çay Borsaları: İşlemlere 1957 yılında başlanan bu Kenya Borsaları şu anda dünyada lider konumdadır. Kenya çay üretimine sonradan başlanmasına rağmen lider konuma gelmiş ve ileride açıklanacak şekilde üreticilerin sahip olduğu fabrikalarla örnek bir model oluşturmuştur.

Colombo Çay Borsası: Sri Lanka'nın bu borsası kuru dökme çay alım satım işlemleri alanında dünyada ikincisidir. 2007 yılında toplam çay ihracatı rakamı Bir milyar ABD-\$'nı geçmiştir.

Kalküta ve Guwahati Borsaları : Kalküta Borsasında yılda 100 Milyon Kilogram ve Guwahati Borsasında ise yılda 150 Milyon Kilogram civarında dökme kuru çay işlem görmektedir. Haftada iki gün açık olan bu borsalarda Pazartesi günleri klasik CTC-Metodu (Crushing-Tearing-Curling) ile üretilmiş kuru çay satışı yapılırken ertesi gün "Dusts" tabir edilen daldırma poşet için üretilmiş çay piyasaya sunulmaktadır. Kalküta Emtia Borsasında işlem yapan belli başlı Hintli Şirketler ise şunlardır;India Assam Tea Company, Tata Tea Limited, Apeejay Tea Limited, Premier's Tea Limited, Ambootia Tea Group Exports, McLeod Russel India Limited.

Şanghai Çay Pazarı: Yeşil çay üretiminde uzmanlaşmış bulunan Çin'de herhangi bir borsa bulunmamaktadır. Çay ticareti sosyalist bir ülke olan Çin'de pazarlar aracılığı ile yapılmaktadır, ziyaret etme fırsatı bulduğum Şanghai Çay pazarında ki fiyatlardan etkilenmemek mümkün değildir. Burada yeşil çay kalitesine göre 50 ila 4.500 ABD-\$ arasında kilogram fiyatı üzerinden satılmakta, yoğun bir iç Pazar tüketimi de bulunan ülke son zamanlarda dünya piyasalarında artan talepten de istifade ederek yoğun yeşil çay ihracatı gerçekleştirmektedir.

Biyolojik olarak farklı türleri bulunan çayın yeşil veya siyah çay olarak ayrılması aslında fabrikada ki üretim esnasında fermantasyon (mayalama) işleminde ki farklılıkta ortaya çıkmaktadır. Dünyada üretilen 700.000 Ton yeşil çayın 450.000 Tonluk kısmı Çin'de. Gerçekleşmektedir. Dünyada çay ekili alanların %43'lük kısmı tek başına Çin'de bulunmaktadır, 2.Sırayı Hindistan, 3.Sırayı Sri Lanka, 4.Sırayı Endonezya, 5. Sırayı Kenya, 6.Sırayı ise Türkiye almaktadır. Nüfussal büyüklükleri de dikkate alındığında dünyada iç piyasalarında en fazla çay tüketen ülkeler Çin ve Hindistan'dır. Ülkemiz piyasasında oluşan ithal yeşil çay fiyatları dikkate alındığında ÇAYKUR bünyesinde gerçekleştirilmekte

olan yeşil çay üretiminin artırılması, beyaz çay tabir edilen ürün konusunda gerekli ARGE çalışmaları ile yatırım yapılarak, fabrikalarda iyileştirme faaliyetlerinde bulunulması halinde popülaritesi artan ve talebi çoğalan yeşil çayın ciddi bir kaynak yaratacağı düşünülmektedir.

VII. Dünyada ve Ülkemizde Çay Üretimi

Dünyada çay tarımı Çin ve ülkemiz istisna tutulursa az gelişmiş, ağırlıklı eski İngiliz sömürge ülkelerde yapılmaktadır. Dünyada yıllık kuru çay üretimi 3.250.000 Ton civarında gerçekleşmektedir. İlk altıda bulunan üretici ülkeler Çin, Endonezya, Hindistan, Kenya, Sri Lanka ve Türkiye'dir. Dünyada yıllık çay ihracatı 2.000.000 Ton düzeyinde gerçekleştirilmektedir. AB yılda ortalama 250.000-300.000 Ton düzeyinde yeşil çay, siyah çay ve çay ekstraktı ithal etmektedir. Bu rakamın büyük bir kısmını siyah çay oluşturmakta ve en fazla siyah çay ithalatı yapan AB ülkesi ise İngiltere olmaktadır. İngiltere'yi Almanya, İrlanda ve Hollanda izlemektedir. En fazla yeşil çay ithalatı yapan ülke Fransa ve Almanya'dır. Çay ekstraktı ithalatında lider ülke Fransa'dır. AB ülkeleri çay ithalatının bir kısmını tüketim amaçlı yaparken bir kısmını da re-eksport amacıyla gerçekleştirmektedir. 2003 yılı siyah çay re-eksport miktarı 70.000 Ton, yeşil çay reeksport miktarı 8.000 Ton, çay ekstraktı re-eksport miktarı ise 12 bin Ton olarak gerçekleşmiştir. AB ülkeleri, çay üreten ülkelerden, ortak dış ticaret politikası çerçevesinde ortak gümrük tarifeli veya gümrük tarifesi olmaksızın ithalat yapmaktadır.

Türkiye dünyanın sayılı çay üreticisi ülkelerinin arasında bulunmasına rağmen büyük ağırlıkta kendi iç piyasası için üretim yapmaktadır. İşçilik ve üreticinin belirli bir hayat standardına ulaştığı ülkemiz hariç tüm diğer üretici az gelişmiş eski sömürge devletlerde işçilik son derece ucuz ve girdiler alt seviyededir. Günlük işçi yevmiyelerinin 30-40 ABD-\$ düzeyinde bulunduğu, gübreye %18 KDV uygulandığı ülkemizin aylık işçi ücretlerinin bu kadar olduğu diğer üretici ülkelerle rekabet etmesi mümkün değildir. Yüksek maliyet ve herhangi bir katkı olmamasına rağmen düşük kalitede ki Türk çayının fazla bir ihraç şansı da bulunmamaktadır. Burada ihtiyaç olan husus Türk Devletinin bu Milli değerini ve çaydan başka geçinme imkânı olmayan bir milyonu aşkın evladını koruması ve buna yönelik politikaları AB ve ABD'de ki, hatta Hindistan'da ki örneklerine uygun olarak geliştirmesidir. Örnek olarak alınması gereken emtia borsasından önce Hindistan'ın tarımına uyguladığı destek ve yerli ürünlerine sağladığı yüksek gümrük korumasıdır. Sayın Vekil'in Çalıştay için getirdiği Hintli Uzmanın emtia borsası ile birlikte bu konularda bilgi alması ve Rize'liyle paylaşması çay üreticileri açısından çok daha hayırlı olacaktır. Yoksa iki yılda fabrikasının bulunduğu, çay ithalatı yaptığı Rize'ye iki yüz sefer gelmenin pek halkın yararına olduğunun söylenmesi mümkün değildir.

Ülkemizde Çaylık Alanların İllere Göre Dağılımı

İLLER

Çaylık alan

(dekar) Yüzde

(%) Üretici Sayısı Yüzde

(%)

RİZE 499.681 65 122.908 60

TRABZON 158.337 21 49.776 25

ARTVİN 86.006 11 19.310 10

GİRESUN-ORDU 22.368 3 11.324 5

TOPLAM 766.392 100 203.318 100

Bu rakamın kaçak, kayıt dışı çaylıklar da dikkate alındığında 800.000 dekar civarında olduğu düşünülmektedir.

VIII. Çözüm Önerileri ve Alınması gereken Tedbirler

Çayın ve ÇAYKUR'un yapısal sorunlarına, çay üretiminin yetiştirme ve yaşlanma problemleri ile sektörün içerisinde bulunduğu sıkıntılara çare ve çözüm aramanın yolu öncelikle ülkemizin içerisinde bulunduğu diğer çıkmazların aşılması, Türk Tarımının bilinçli olarak yok edilmesine dur denmesi ile beraber teslimiyetçi ve işbirlikçi AKP Hükümeti yerine bir daha ki seçimlerde Türk halkının Siyasi Türk Milliyetçiliğini iktidara taşıyarak milli bir hükümet kurulmasını sağlamasından geçmektedir. Yoksa yapılacak çözüm önerileri mevcut politika içerisinde hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Zira AKP Hükümetince 01.Temmuz.2006 günü kabul edilen 9. Kalkınma Planı'nın (2007-2013) 336. Maddesinde "Plan dönemi sonuna gelindiğinde özelleştirme işlemleri sonucunda kamunun hava ve deniz ulaşımı ile lokomotif ve vagon üretimi; şeker, tütün ve çay ürünlerinin işlenmesi; petrokimya sanayi; malzeme alımı; elektrik dağıtım ve toptan ticareti faaliyet alanlarından tamamen çekilmesi; bunun yanı sıra, elektrik üretimi, doğalgaz piyasası, kömür ve diğer maden işletmeciliğindeki payının azalması hedeflenmektedir" denmektedir.

Oysa 1984 yılında Devlet Tekelinin kaldırılarak çay üretiminin özel sektöre açıldığı ortamda kurulan 300'ü aşkın üretim tesisinin kısa sürede büyük bir kısmının kapanmış olduğu ve bu açılımın üreticinin sıkıntılarını gidermediği belli iken çayda iflas eden "özelleştirme modelini" plana dâhil etmek en azından iyi niyetli bir politika değildir. Gelen aşırı tepkiler üzerine ilk etapta doğrudan özelleştirmeden vazgeçtiği gözlenen hükümet gözünü başta Rize ve Çevre İllerde bulunan bir milyonu aşkın Türk İnsanının ekmek parasına dikmiş, en az 500 Milyon ABD-\$ düzeyinde ki çaydan elde edilecek karı çok uluslu şirketlere ve birilerine aktarmak amacı ile ÇAYKUR'u ortadan kaldırmanın çarelerini aramaktadır. Bu amaçla görevlendirilen çay ithalatçısı bir Vekil sanki Türkiye'de uzman bilirkişi kalmamış gibi yabancılara Çay Kanunu yaptırmakta, önce pazarlamasını sonra da ÇAYKUR'un kendini ortadan kaldıracak ucube taslaklar hazırlamaktadır.

Bu planın ilk aşamasını teşkil eden Ulusal Çay Konseyinin Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca 08/05/2008 Tarih ve 26870 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan kuruluşu İle çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelikte;

BİRİNCİ BÖLÜM: Amaç ve Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

Madde 1 - (1) Bu Yönetmeliğin amacı; 5488 sayılı Tarım Kanununda belirtilen ulusal tarım politikaları çerçevesinde çalışmalar yapmak üzere yaş çay üreticileri ile yaş çay bitkisinden elde edilen asıl ve yan ürünlerin ticaretini yapan tüccarlar, sanayiciler ve/veya bunların oluşturdukları birlikler, dernekler, kooperatifler ve birlikleri ile çay bitkisiyle ilgili araştırma ve eğitim kurumları, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek tüzel kişiliği haiz bir Ulusal Çay Konseyi kurmalarını sağlamak ve bu Konseyin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.

denmesine rağmen üye olmak isteyen çay cüzdanı sahibi üreticilerden "Çay Fidesi Ürettiğine Dair Belge" istenmektedir. Oysa 1993 yılından beri sadece ÇAYKUR çay fidesi üretebilmekte yani Ulusal Yay Konseyi'nin kendi Yönetmeliği hiçe sayılmakta, doğal üyelik haklarını kullanmak isteyen üreticilerden yasa dışı belge istenmektedir.

Diğer taraftan bu Ulusal Konseyin başına çay ithalatçısı olarak da bilinen siyasi kimliği olan bir Sayın Vekil getirilmiş bulunmaktadır. Siyaset üstü olması, tüm üretici ve sektör temsilcilerini kucaklaması gereken böyle bir kuruluşun başına siyaset dışı, konu uzmanı bir bürokratin getirilmesi gerekirken politik kimliğe ve bir siyasi görüşün tarafına görev verilmesi ile amaçlanan açıktır. Acaba böyle bir uygulama AKP Hükümetinin talimatlarını aldığı AB veya ABD'de mümkünmüdür? Düşünülmesi, önerilmesi bile oralarda suç sayılır. Bu zihniyetle hükümet belki on iki kötü adamında önerisiyle,

teröristlerin özel kıyafetleriyle kahramanlar gibi coşkuyla karşılandığı, içeri buyur edildiği, onlara özel mahkemenin sınır kapısına gönderildiği, Cumhurbaşkanı'na, Başbakan'a, TBMM'ne eli kanlı ele başlarından talep mektupları getirdiği, yani PKK'nın AKP'yi teslim aldığı ortamda Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine de bu işleri koordine eden bir Sayın Vekilini ataması beklenebilen bir olasılıktır. Diğer taraftan AKP İktidarı ile birlikte sanki hükümette değilmişçesine devletin uygulamalarını muhalefet ile birlikte eleştiren ah, vah eden hâkim anlayışa uygun olarak Emtia Borsası ile kurulan tuzağı ve kurumunun içerisine düştüğü tehlikeyi fark ederek buna uygun karşı söylemlerini dile getiren bir Bürokratı başka bir Sayın Vekilimiz iş bilmezlikle ve Kurumu da hantallıkla, geri kalmışlıkla suçlamaktadır. Bu ibareler ÇAYKUR'un gözden çıkarıldığının en büyük delilidir.

Çay sektörünün ve üreticisinin içerisinde bulunduğu sıkıntıların çözümüne geçmeden önce çay üretiminin içerisinde bulunduğu önemli bir sorunun ele alınması gerekmektedir. Aslında Devletin Resmi raporlarından aşağıda ki alıntılardan da anlaşılacağı üzere bu sorunun çözümü için model üretilmiş, ancak emtia borsası kargaşası, özelleştirme çabaları arasında bu uygulama devre dışı bırakılmıştır. ÇAYKUR bile kendi 2009-2013 yılları strateji raporunda bu soruna ve çözüm önerisine sadece bir iki cümle ile yer vermiştir. Aşağıda hiçbir çalışmada bulunulmayan bu konuda Devletin Resmi Raporlarından yapılan alıntılar kayda geçmesi açısından projeksiyonları güncellenerek sunulmuştur. İleride açıklanacağı şekilde oluşturulacak Üst Kurul ivedilikle bu konuya el atmalı, kanuni düzenlemeler yapılmalı, bütçe ve yatırım programında gerekli harcama kalemleri öngörülmesi, yaşlı çaylıkların yenilenmesi projesi için öncelikle bir eylem planı hazırlanmalıdır.

1-) Yaşlanma Sebebi İle Verimi Düşen Çaylıkların Çelik Klonlarla Yenilenmesi

a) Ülkemizde çaylıklar özellikle Gürcistan'dan getirilen tohumlarla kurulmuşlardır. Bu nedenle tohumla oluşturulan çaylıklarda kalıtsal yapıda dejenerasyon, farklı tür dışı döllenmelere maruz kalma neticesinde verim düşmektedir. Diğer taraftan yukarıda da anlatıldığı üzere ülkemizde ilk çaylıkların 1938 yılında kurulmaya başlamıştır. Çay bitkisinin ekonomik ömrünün 60 yıl olduğunun kabul edildiği ortamda günümüzde sorunun vahameti daha da açıklığı ile ortaya çıkmaktadır.

b) Rize ve Civar İllerde bulunan çaylıkların tamamının tohumla ekim yapılarak kurulmuş olmaları sebebi gerçekçi bir yaklaşımla %10 düzeyinde ki kısmının ekonomik ömrünü doldurduğu düşünülmektedir.

c) Doğu Karadeniz bölgesinin vazgeçilmez geçim kaynağı olan çayın ıslahı ve rehabilitasyonu için tohumla kurulmuş, ekonomik ömrünü tamamlamış veya tamamlamak üzere olan, verimden düşen çaylıkların uygun bir yenileme programı uyarınca sökülerek yenilenmeleri tek seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

d) Diğer yandan, ülkemizde benzeri sorunlarda da örnekleri yaşandığı üzere bu konuda gerekli AR-GE çalışmalarında bulunulmamış, sektör lideri ÇAYKUR bu konuda olması gereken faaliyetleri altyapı yetersizliği nedeniyle yapamamış, kaynak ayrılmamıştır.

e) Sorunun çözümü için dünyada diğer çay üreticisi ülkelerde de uygulandığı gibi, bölgedeki çaylıkların ıslahında üstün verim ve kaliteye sahip, ekolojiye uyum sağlamış anaç çay ocaklarından vegetatif yöntemle, yani ağırlıklı olarak çelikle elde edilen klon fidanların kullanılması gerekmektedir.

f) Vegetatif yöntemin diğer bir adı eşeysiz üretmedir. Klonlama ile beraber kullanıldığında bu ifade sağlıklı bitkilerin genellikle beden parçalarından alınacak genç sürgünler, kollar, kökler ve yapraklarla çay için üretme merkezleri, yani anaç çay ocakları oluşturularak tohumuz ortamda çay fidanı çoğalması yapılması yöntemi tarif edilmektedir.

g) Ancak bölgede ki küçük işletme yapısı, çaylıkların ıslahına yönelik projelerin uygulanmasını zorlaştırıcı, ekonomik ölçekte çay tarımı uygulamalarını kısıtlayıcı bir tarımsal yapıyı işaret etmektedir. Ama bu uygulama çay üretiminin geleceği açısından vazgeçilemez bir olgudur.

h) Çay alım politikalarında yüksek maliyet düşük taban fiyat neticesinde kalite konusunda standardın sağlanamaması, çaylıkların gerektiği şekilde bakımının yapılamaması ve çay bahçelerinin bir kısmının ekonomik ömürlerini tamamlama noktasına gelmesi, çay sektörünün etkin üretim yapılan bir sektör olmasını engellemektedir. Öte yandan, geçimini çay tarımına bağlayan küçük işletmeci niteliğindeki üreticilerin gelirlerinin artırılması, birim alandan elde edilen ürünün verim ve kalitesinin iyileştirilmesine bağlıdır. Bunun için devletin acil önlemler alması gereklidir.

i) Burada üzerinde durulması gereken en önemli sorun çaylıkların kısa sürede yenilenmesinin fiziki olarak mümkün olmamasıdır. ÇAYKUR tarafından öngörülen projede 21 yılda toplam 43 milyon adet çelik fidan üretilebilecek olup, 43.000 dekar çaylık alan (tüm çaylıkların % 6'sı) yenilenebilecektir. Bu nedenle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı soruna el atmalı, gerekli donanım ve üretim masraflarının ve malzeme gideri ile teknik hizmet giderinin üreticiyi mağdur etmeden karşılanmasının yolları aranmalıdır. Çay üretiminin yukarıda belirlenen amaçlara özdeş yapılabilmesi için mevcut çay üretici örgütlerinin yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi ancak her şeyden önce bütün bunları koordine edebilecek yeterli bilgi düzeyi yüksek personele ve imkâna sahip bir Çay Üst Kurul'u oluşturulmalıdır.

j) Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğüne bağlı Araştırma Enstitüsünde yeterli teknik eleman ve donanım bulunmamaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Araştırma Enstitülerinde de çay ile ilgili araştırma yapılmamaktadır. Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü Araştırma Enstitüsü ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın yeterli personel ve mali kaynakla desteklenmesi, koordinasyonu sağlayacak bir Üst Kurul'un teşkil edilmesi halinde, çaylıkların yenilenmesi projesinin gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

k) Öngörülen proje arazinin büyük kısmının engebeli olması, çay bitkisinin kök yapısı nedeni ile sökülmesindeki zorluk, arazide teras (set) yapılması ve fidan üretilmesindeki zorluklar nedeniyle Üst Kurul'un koordinasyonunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile ÇAYKUR'un ortak yürütebileceği bir proje olarak görülmektedir. Bölgede kırsal kalkınmaya yönelik projeler dâhilinde ele alınabildiği takdirde, önümüzdeki dönemde proje finansmanı için bütçe imkânlarının yanı sıra uluslararası kuruluşlar (Dünya Bankası, AB gibi) tarafından kaynak sağlanmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 1 : 2009 Yılı İtibari ile Çay Bahçelerinin Yaş Grupları

Yaş Grubu Alan (m²) Oran (yüzde)

65 Yaş Üstü 8.375.759 1,1

55-64 Yaş Arası 35.381.271 4,6

45-54 Yaş Arası 184.565.477 24,1

35-44 Yaş Arası 267.800.099 35,0

25-34 Yaş Arası 154.391.811 20,1

15-24 Yaş Arası 116.020.099 15,1

Toplam 766.534.516 100,0

Tablo 2 : Çaylık Alanların Büyüklüğüne Göre Üreticilere Dağılımı

Çaylık Alan (Dekar Üretici Sayısı Yüzde Çaylık Alan (Dekar) Yüzde

0.001-5 Arası 161.715 79,5 430.388 56,2

6 – 10 Arası 35.786 17,6 258.517 33,7

11 – 15 Arası 4.832 2,4 59.133 7,7

16 - 20 Arası 797 0,4 13.785 1,8

21 – 25 Arası 144 0,1 3.185 0,4

26 - 30 Arası 34 0,0 946 0,1

31 - üzerinde 10 0,0 438 0,1

T O P L A M 203.318 100,0 766.392 100

Tablo 3: Devletin Resmi Raporuna Göre Kurulacak Anaç Çaylıklar

Bölgeler Kurulacak Klon Bahçeler (m2)

2. Yıl 3.Yıl 4. Yıl 5.Yıl 6.Yıl

Çayeli-Aşıklar, Sabuncular, Musadağı 500 500 1.000 2.000 4.000

Gündoğdu, Veliköy 500 500 1.000 2.000 4.000

Pazarköy, Ulucami, Güneysu, Salarha, Ambarlık 500 500 1.000 2.000 4.000

Ortapazar, Zihniderin 500 500 1.000 2.000 4.000

Derepazarı, Tersane, İyidere, Kendirli 500 500 1.000 2.000 4.000

Toplam 2.500 2.500 5.000 10.000 20.000

Tablo 4 : 43.000 Dekar Çaylığın Yenilenmesi için Gerekli Kaynak Tutarı

Gider Cinsi Tutar (TL)

Tesis ve Üretim Masrafı 320.000.000.-

Malzeme Giderleri 5.800.000.-

Teknik Hizmet Giderleri 54.000.000.-

Genel Toplam 379.800.000.-

Not: Rakamlar 2009 Yılına göre yıllık %5 artış ile tahmini olarak güncellenmiştir.

Bu resmi raporun ilgili mercilere sunulmasının üzerinden yaklaşık beş yıl geçmesine rağmen bu konuda en ufak bir gelişme yaşanmadığı gözlenmektedir. Eğer Türk çaycılığı gözden çıkarılmıyacaksa bu yenileme işlemine ivedilikle başlanmalı ve altı yıllık proje için 170 Milyon Avro düzeyinde kaynak sağlanmalı, ilgili harcama kalemi Bütçe Kanunu ile Yatırım Planında dikkate alınmalıdır. Önceden de bahsedildiği gibi yaklaşık on milyon nüfuslu Yunanistan'ın tarımsal üretimine sağladığı yıllık 3 Milyar Avro destekleme dikkate alındığında bir milyon Türk İnsanının ekmek teknesinin ve milli değerinin zaruri yenilenme işlemi için gerekli kaynak Türk Devleti için çok cüzi bir rakamdır, bunun çok üzerinde ki meblağ birilerinin cebine bir gecede aktılıvermiştir. Öte yandan yapmış olduğum seçim çalışmasında halkımız bana Devletin Resmi Raporunda kurulacak anaç yetiştirme merkezi olarak belirlenen Çayeli Âşıklar Çay Fabrikası'nın arazisinin Yörelî Bir Bakanımız tarafından Çayeli Eğitim Fakültesine tahsis edilme sözü verildiği bilgisi aktarılmıştır. Belediye Başkan Adayını desteklemeye yönelik bu söz her ne kadar büyüyecek kapasite sayesinde artacak öğrenci sayısı (şu an için 960 olan öğrenci sayısının 4.000'ne çıkarılması planlanmaktadır) Çayeli Ekonomisine canlılık getirecekse de bu bilginin gerçek olması durumunda onca insanın ekmek yediği fabrikanın kapatılacağı, yenilenmenin yapılmayacağı, dolayısıyla çay üretiminin ve ÇAYKUR'un en azından zihinlerde ortadan kaldırılacağına en önemli delildir. Çayeli Eğitim Fakültesinin bina ihtiyacı masada olan plan uyarınca ilgili harcama kaleminin yatırım Planına dâhil edilerek istimplâk bedelinin Rize Üniversitesi'ne aktarılması ile şu an ki Fakülte Binasına Komşu arazinin istimplaki ile gerçekleştirilmedi. Ayrıca boş deniz dolgu alanlarının mevzuata uygun olarak spor tesisleri için kullanılarak üretilecek az kaynağa ihtiyaç duyan farklı çözüm olanakları da daha önce Çayeli Halkı ile paylaşılmıştır. Sonuç itibariyle çaylıklarının yenilenmesinde ki zorunluluk Devlet Birimlerinince teşhis edilerek akılcı çözümleri üretilmiş ancak uykuya yatırılmış bir sorun niteliğinde bulunmaktadır.

2-) Çay Kanunu ve Çay Üst Kurulu

Sorunun detaylarına inilmeden önce ülkemiz siyaseti açısından bir tespit yapılma gerekliliği vardır. Gelişmiş ülkelerde sorunlar uzun vadeli stratejik planlar, AR-GE çalışmaları, fizibilite raporları gibi akademik ve bilimsel temeller üzerine bina edilen çözüm yolları ile aşılmaktadır. Buna karşın ülkemizde herhangi bir sorunu bazı istisnalar hariç olmak üzere devrin hükümeti ileride çok daha büyük zararlara sebebiyet verecek günü kurtarma siyaseti, bilinçli veya bilinçsiz yanlış uygulamalarla çözmeye çalışmakta, hesapsız kitapsız vaatler neticesinde veya belirli bir amaca ulaşmada içerisine düşülen açmazlar karşısında ise öncelikle halkı kandırma yolunu tercih etmekte, görevli bürokratlar ise ilk

etapta kendilerini kurtaracak taslak ve öneriler hazırlamaktadırlar. Özellikle AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından bu yana özelleştirme bahanesi ile faaliyetlerde artış olmuş, önceki hükümetlerin de yanlış politikaları, bilinçli veya bilinçsiz yanlış istihdam, gerekli yenileşme yatırımlarını yapmama, AR-GE çalışmalarına önem vermeme neticesinde bu ülkenin bir çok değeri zarar ediyor, devletin sırtına yük bahanesi ile haraç mezat çoğunluğu yabancılara olmak üzere satılmış, 60 gün çalışıp geri kalanında yatıyor diye Türk Çiftçisinin ya destekleri kesilmiş ya da geçici maaşa bağlanarak üretim dışına çıkarılarak ülkede tarım bilinçli olarak yok edilmeye başlanmıştır. Diğer taraftan fındık örneğinde olduğu üzere masrafları bile karşılamayan çok düşük bir taban fiyatın açıklanması, hükümete yakınlığı söylenen araçların olumsuz yaklaşımları, FİSKO Birliğin Tasfiye edilmek istenmesi neticesinde ekonomisi ağırlıklı olarak fındık üretimine bağlı Ordu Halkı sokaklara dökülmüş, yolları kesmiş, şehir polisiye olaylara sahne olmuştur. Bunu üzerine hükümet taban fiyat olarak üreticiyi tatmin etmediği ortamda ufukta seçim olması sebebi ile bazı göz boyayıcı tedbirler almış ve neticesinde Türkiye'nin dünya fındık ihtiyacının %80'ni karşıladığı ortamda açlığa mahkûm edilen Ordu Halkı da AKP İktidarına %50'nin üzerinde oy vererek müteşekkir olduğunu beyan etmiş, bunun üzerine AKP Hükümeti de taban fiyatı düşürerek seçim amaçlı geçici çözüme son vererek, taban fiyatı daha da düşürerek fındık üreticilerine başka bir teşekkürle mukabele etmiştir. Bu olaylar karşısında geçen seçimde bütün bunların başlarına geleceğini bile bile fındık üreticilerinin neden oylarını büyük bir oranda kendilerini yokluğa mahkûm eden AKP İktidarına verdikleri sorusunun cevabını siyaset ve sosyoloji bilimi vermekte zorlanmaktadır. Ancak bunun önemli bir nedenin iktidar karşısında alternatif arayan halkın muhalefetin hükmet politikaları üzerinde gerçekleştirdiği eleştirilerinin, ihanet belgesi, üretici açlığa mahkûm ediliyor söylemlerinin altını özellikle yerelde somut projeler ve çözüm reçeteleri ile dolduramadığını değerlendirdiği ortamda, ilaveten içerisinde bulunduğu geri ödenemeyen kredi ve kart borçları açmazı ile döviz artar mı endişelerinin oluşturduğu sarmal karşısında yüreği kan ağlasa da sandık başında fikrini değiştirip oyunu gene götürüp AKP'ye verdiği düşünülmektedir.

Yukarıda sıralananlar ışığında Çay Üreticilerinin de durumu buna paralellik arz etmektedir. Taban fiyatın düşük olduğu, üreticilerin yaş çay bedellerini zamanında alamadıkları, kota ve alım kısıtlamaları, özel sektörün yarattığı sorunların teşhisi herkes tarafından doğru konmakta ancak somut projeler ve çözüm reçeteleri sunulamamaktadır. Diğer taraftan Üst Kurul yapılandırılacak, Çay Kanunu çıkarılacak, Emtia Borsası açılacak şeklinde söylemler, bunların pro ve anti tezleri ile kavram kargaşası yaratılmakta, bilgi kirliliğine sebebiyet verilerek üreticinin akli iyice karıştırılmaktadır.

Bilimsel açıdan bir sorunun çözülebilmesi için her şeyden önce teşhisin doğru konması gerekmekte, çayda yaşanan sıkıntılar detayları ile açıklanmış bulunmaktadır. Plan ekonomisinin iflas etmesi neticesinde Sovyetler Birliği'nin çökmüş olduğu küreselleşen dünyamızda artık piyasa ekonomisini dinamikleri hâkim bulunmaktadır. Bu nedenle devlete ait fabrikalarda ben zarar ne olursa olsun katlanırım, gerekli yatırım ve iyileştirme çalışmalarını yapmadan hantal yapıda kapasiteyi artırıp boşa üretim yapıp üreticinin elinde ki tüm yaş çayı alırım demek çok da gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu çözümün uygulanamayacağı ortamda diğer taraftan dış ülkelerde çok düşük fiyatlara arzı bulunan çayın ülkemizdeki üreticilerinin korunması için de siyasi irade ortaya konarak radikal kararların alınması gereklidir. Ana sorun çay üreticisinin hak ettiği taban fiyatı ve ödemeyi zamanında alamamasında yatmaktadır. Tüm taraflarca üzerinde mutabık kalındığı üzere, gerek ülkemizin gelişen hayat şartları neticesi oluşan işçilik giderleri, gerekse gübre, mazot gibi tarımsal üretimi etkileyen kalemlerde ki artış neticesinde çayın bu yıl taban fiyatının 1,20 TL olması gerekmektedir. Hâlbuki hükümet 2009 yılı için 79 Kuruş taban fiyat, 11,5 Kuruş da destekleme primi olmak üzere yaş çayın kilogram fiyatını 90,5 Kuruş olarak açıklamıştır. ÇAYKUR'un uyguladığı alım kotaları ve alım günlerinde ki kısıtlamalar, yaş çayın çabuk bozulan bir ürün olması sebebi ile üretici mecbur kaldığı hallerde 50 ila 60 Kuruşa kadar düşerek özel sektöre yaş çay satmak zorunda kalmakta ve bedelini çoğu zaman ya geç, ya hiç alamamakta, ya da yaş çayına karşılık kuru çay veya bedeli yüksek tutulan kömür, gıda maddesi şeklinde bir takas sistemine mahkum edilmektedir. Korumanın yeterli olmadığı ortamda hakim piyasa ekonomisinin getirdiği şartlar ne yazık ki bunlardır. Bu durumda üreticiyi mağduriyetten kurtaracak,

arzulanan refah düzeyine ulaştıracak yegâne çözümler AB ve ABD’de olduğu üzere çiftçilerin refah düzeyi belirlenerek devletçe sağlanacak destekleme primlerinde yatmaktadır. Ancak bu kapsamda getirilecek çözümlerin sadece çay ile sınırlı olması beklenmemelidir. Diğer taraftan AB zoru ile kurulan Şeker Üst Kurulunun da maruz kaldığı atıllık dikkate alındığında Merkezi Hükümetten kopuk vaziyette, Rize’de Çay Üst Kurulu, Ordu’da Fındık Üst Kurulu, Mersin’de Muz Üst Kurulu, Adana’da Pamuk Üst Kurulu, Ankara’da Şeker Üst Kurulu şeklinde uzayacak liste ve yaratılacak hantallık ile giderlerin daha da artması ve çözümlerin gereksiz bürokrasi nedeni ile karmaşık hale gelmesi tehlikesi vardır. Bu nedenlerden dolayı TBMM ve Tarım Bakanlığı Bünyelerinde Ziraat Odaları, belirlenecek Sivil Toplum Örgütleri, Üniversiteler ile birlikte yapılacak çalışmalar neticesinde Türkiye’nin Klasik Sorunu olan Siyasi Kaygılara kapılmadan epidemik, yani yöreye özgü, bir bölgenin alternatifsiz olarak ekonomisinin bağlı bulunduğu stratejik tarımsal ürünler belirlenmeli ve gerekli Kanuni Düzenleme ile Merkezi Ankara’da bulunan ilgili yörelerde ki oranın stratejik tarımsal ürününe özel birimleri üzerinden işlev gören örneğin bir “Stratejik Tarımsal Ürünler Üst Kurulunun” oluşturulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Zira Rize Çayının içerisinde bulunduğu sorunun benzeri fındıkta yaşanmakta, ancak örnek olarak özellikle Anamur Yöresine özgü muzda üretici ürününe verilen fiyatın makul düzeyde olmasına karşın tatlı kar aşığı ithalatçılar ve çok uluslu şirketlerin kısılcasına alınarak ürünü pazarlayamamakta, İstanbul Toptancı Haline Anadolu’nun öz değeri Anamur Muzunun sokulmadığı bile söylenmektedir. Antalya ve Mersin yöresinde üreticilerin yol kenarlarına hevenk hevenk sağlıklı ve lezzetli muzlarını asarak müşteri bekleştikleri ortamda yöredeki oteller bile ithal muzdan geçilmemektedir.

Üst Kurullar görevlendirildikleri konularda koordinasyonu sağlayan, idari ve denetim hizmetlerini ifa eden uzman kurumlardır. Bütün bu bilgiler ışığında Ankara’da bulunan “Stratejik Tarımsal Ürünler Üst Kurulu” örneğin Rize’de ki birimi aracılığı ile o yıl üreticiye verilmesi gereken destekleme primi miktarını belirleyecek, çay alanında yapılacak araştırma ve iyileştirmeleri koordine ederken, Muz Birimi ithalatı düzenleyecek, gerekirse dönemsel olarak kısıtlamaya giderek Türk Muz Üreticisinin Pazarlama Sorununa çözüm getirecektir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli husus mevcut bürokratları kurtarmaya yönelik hiçbir çözüm üretmeyen, çay üretimini ortadan kaldırmaya yönelik Kanun Taslak ve çalışmalarından ivedilikle vazgeçilmelidir. Bunu yerine, tabii eğer bu konuda hükümetin kararlılığı varsa, TBMM veya Tarım ve Köyişleri Bakanlığı nezdinde oluşturulacak, siyasi iradenin muhalefetle beraber temsil edileceği, akademisyenlerin, sivil toplum örgütlerinin, Üretici Birliklerinin, Ziraat Odalarının, konu uzmanlarının, iştirak edeceği bir ihtisas komisyonu kurularak, stratejik tarımsal ürünlerin belirlenmesine, Üst Kurulun Teşkilatlanmasına, organizasyonuna, Görev Tanımına, İdari Yaptırım Yetkilerine ve Bütçe kaynaklarına yönelik çalışmaların yapılmasının Türk Tarımını kurtarmak açısından en anlamlı başlangıç olacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda üzerinde durulması gereken en önemli konu sorun hakkında yapılan bütün konuşmalarda, düzenlenen panellerde çayın yetiştirilmesi ve bahçelerin mevcut durumunda ki sorunları ile ilgili tespitlerin bilimsel kariyerleri olmayan Siyasiler veya Oda Başkanlarınca dile getirilmesidir. Yaşlanan çaylıkların durumu, Türkiye’de ki çay üretimine tohumlama ile başlanmış olması, yenilemenin çelik klonlama ile yapılmasının uygun olacağı, devletin bu yönde resmi raporları bulunduğu, aksine bunun faydalı olamayacağı, yanlış gübreleme, toprak analizleri, üretimi tehdit eden PH değerleri, zemin betonlaşması karşısında ne yapılabileceği gibi tüm bilimsel konularda ilgili branş olan botanik bilimene vakıf uzmanların veya konuda ihtisas yapmış ziraat mühendislerinin görüş beyan etmesine rastlamak mümkün olmamakta, akademisyenlerin görevini başka meslek mensubu veya alaylı siyasiler üstlenmiş bulunmakta, bunlar çoğu anlamadıkları bilimsel kavramları, Latince Deyimleri kağıttan okumaya çalışarak izleyiciler önünde bilgi dağıdığı çeşitlemesi sergilemeye çalışmaktadırlar.

Buradan da anlaşılacağı üzere ülkemizin klasik sorunu olan gerekli bilimsel araştırmalar yapılmadan, stratejik planlar hazırlanmadan, fizibilite çalışmalarında bulunulmadan uzman akademisyen kadrolar sürece dahil edilmeden çözümler reçeteleri üretilmeye çalışılmaktadır. Üretilen bu bilimsellikten uzak

çözüm reçeteleri neticesinde de bir çok kez dile getirildiği üzere ya gün kurtarılmakta yada sorun daha da derinleştirilmektedir. Şu an için çay konusunda ki çalışmalar ÇAYKUR Bünyesinde ki Araştırma Enstitüsü tarafından üstlenilmiş bulunmaktadır. Ancak bu Enstitünün personel ve donanım bakımından yetersiz olduğu, proje üretiminde yetersiz kaldığı bizzat devletin resmi raporlarında yer almaktadır. Diğer taraftan gelişmiş ülkelerden bir örnek verilecek olursa Almanya'nın sanayi ve teknoloji alanında ki başarısı çok uzun yıllardan beri ilgili devlet kurumları, özel sektör ve üniversiteler bünyesinde bulunan Kürsülerin veya bağımsız enstitülerin ortak çalışması sonucu gerçekleştirilen proje çalışmalarında, yapılan AR-GE faaliyetlerinde yatmakta, çözüm aranan önemli konularda panellere iştirak eden katılımcıların çoğu ilgili alanda doktora yapmış uzmanlardan oluşmaktadır. Ülkemizde ise örneğin çay konusunda çeşitli branşlarda ihtiyaç duyulan uzman akademisyenin bulunmadığı bizzat çok üst düzey bürokratlarca dile getirilmekte, ileride ki konuya bir parantez açılacak olursa, uzman ekonomist ve işletmecilerce hazırlanmış her hangi bir piyasa analiz raporu sunulmadan, arz-talep ve ihtiyaç araştırmasında bulunulmadan, herhangi bir fizibilite raporu hazırlamadan bilimsellikten uzak ortamda Emtia Borsası kurulması için çalıştay toplanmakta, ülkemizde uzman ve akademisyen kalmamış gibi Hintli ve Sri Lankalı misafirlere Çay Kanunu yaptırılmaktadır.

Bütün bunlardan da açıkça ortaya çıktığı üzere kurulacak Üst Kurulun sağlayacağı eşgüdümde ivedilikle bir "Çay Araştırma ve Geliştirme Enstitüsünün" kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak çay üretiminin merkezi Rize'de bulunan Üniversite konu ile ilgili Ziraat Fakültesini, Biyokimya, Biyoloji, Ekonomi ve İşletme Bölümlerini bünyesinde barındırmamaktadır. Ayrıca bu bölümlerin kurulması ve teşkilatlandırılması, akademik personelinin yetiştirilmesi ancak Kanuni Düzenlemelerle ve uzun yıllara sari çalışmalarla mümkün olabileceğinden maksada hizmet edecek nitelikte değildir. Diğer taraftan Trabzon'da bulunan Karadeniz Teknik Üniversitesi bünyesinde bu bölümlerin çoğu mevcut olup, çay konusunda bir çok doktora tezi ve master çalışması yapılmış olsa da Trabzon Ekonomisinde çay ikincil sırada yer almakta ve akademik birimin ortak çalışacağı Resmi ve Özel kurumlar Rize'de bulunmaktadır. Bu nedenlerden ötürü ÇAYKUR Bünyesinde bulunan Araştırma Enstitüsünün Rize Üniversitesi bünyesine aktarılması ile burada doğrudan Rektörlük organizasyon şeması altında yer alan bağımsız çok amaçlı ve kapsamlı bir ihtisas biriminin kurulmasının en uygun çözüm olacağı düşünülmektedir. Bu enstitü hem çay konusunda gerekli araştırma ve geliştirme çalışmalarında bulunabilecek, hem de ÇAYKUR'un kurumsal rehabilitasyonu ve fabrikalarının yenilenmesi gibi projeler uzmanlarca burada hazırlanabilecek ve projenin eşgüdümünün Üst Kurulca yürütüleceği ortamda akademik takip ve destek sağlanacaktır. Enstitü diğer taraftan Ziraat Mühendisliği, Biyoloji, Biyokimya, (Çay Bitkisi Odaklı Botanik), Endüstri Mühendisliği, Gıda Mühendisliği, Ekonomi ve İşletme alanı mezunlarına branşlarında çay konusunda uzmanlaşabilmeleri ve sektörün ihtiyaç duyduğu akademik personelin yetiştirilebilmesi için master ve doktora imkanı sunacaktır. Burada unutulmaması gereken çaylıkların coğrafi yapısı nedeniyle ve yenilenecek ölçüm çalışmalarında harita ve kadastro teknikerlerine de ihtiyaç duyulacağıdır. Burada atlanmaması gereken en önemli husus bu enstitü için gerekli tüm teknik altyapının sağlanması ve mali kaynaklarının güvence altına alınmasıdır. Üniversite Bünyesinde görev yapacak bu enstitünün yetersiz ve bilgisiz personel, hantal işleyiş, körleşme gibi KİT'lerin klasik hastalıklarına tutulmadan akademik dinamikler içerisinde işlevsel olması her halükarda sağlanmalıdır. Görev üniversite yönetimine ve değerli Türk Bilim Adamlarına düşmektedir. Bu bağlamda Türk Tarımını kurtaracak gerekli kaynakların Dünya Bankası Kredileri hariç dış kaynaklardan sağlanmasının hemen hemen imkansız olduğu ve hele AB'nin Türkiye'nin böyle bir projesine kaynak sağlayacağını düşünmenin safdillik olacağıdır. Her şeyden önce Türkiye AB Üyesi değildir, olması da her halde yakın bir gelecekte olası görülmemektedir, bu bakımdan tarım desteklerinden faydalanılması mümkün değildir, imkan dahilinde olan sadece yaklaşık otuz bin ila bir milyon Avro düzeyinde ki AB Hibelerinden "Rize Üniversitesi Çay Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü'nün" bazı programlarına destek sağlanabileceğidir. Yaşlanan çaylıkların yenilenmesi projesi buna bir ilk örnek olabilir. Ancak unutulmamalıdır ki AB bizde ki uygulamanın aksine fizibilitesi olmayan, gerekli ön çalışmaları yapılmayan, bilimsel altyapısı bulunmayan hiçbir projeye destek vermemektedir.

Çay Araştırma ve geliştirme Enstitüsü dışında Üst Kurulun el atması gereken en önemli konu ÇAYKUR'un durumudur. Herkesçe dile getirilen konu özelleştirme modelinin iflas ettiği ortamda üretici ve çayın ülkemizde ki geleceği açısından Kurumun önemidir. Kamu İktisadi teşebbüslerinin ülke açısından önemi ve sosyal gereklilik nedeni ile "Görev Zararı" edebilecekleri konusunda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin ÇAYKUR bünyesinde sosyal gereklilikten dolayı istihdam edilen bazı personel nedeniyle verimliliğinin düştüğü, zararının arttığı söylenmektedir. Ancak bu kuruma verilmiş bir görevdir bu bakımdan gerçekçi bir değerlendirmede bu personele ait gider kalemi bilançoda ayrı gösterilmeli ve bu kalem için Hazine'den ayrı bir fasıldan kaynak aktarılmalıdır. Diğer bir tespit ise ÇAYKUR'un kurumsal hantallığı, işletme noksanlıkları ve fabrikalarında ki geri kalmış teknoloji ve eskimedir. Bu konular ibretlik bir şekilde AKP Yöre Milletvekilleriince dile getirilmekte, bürokratlar yerden yere vurulmaktadır. İktidarın görevi bütün bu sorunlara çözüm bulmak, bürokrat yetersiz ise değiştirmektir. Ama burada amaçlanan Kurumu ortadan kaldırmak olduğu için tabii çözüm aranmamaktadır. Üst Kurul ve Enstitünün ilk icraatı bu Kurumu rehabilite etmek olmalıdır. Bu kapsamda şu kaçınılmaz tespiti yapmak gerekliliği ortaya çıkmaktadır; ÇAYKUR veya Özel Sektör kilogramını yaklaşık ortalama 6,00 ila 8,00 TL'na yani kabaca 5,00 ABD-\$/Kg'a mal ettikleri kuru çaylarını iç piyasaya arz etmektedirler. Bu şartlar altında yurt dışında 1,50 ila 2,00 ABD-\$/kg fiyattan tedarik imkânı bulunan tatlı kar düşkününü ithalatçıların, çok uluslu şirketlerin Türkiye'nin bir milyar ABD-\$ aşan çay pazarına göz dikmemeleri mümkün değildir. Başka bir gerekçe özel sektörün bu işi kar etmek amacıyla yapmasıdır, ithalat ile daha rahat ve yatırımsız kar edebilecek bir sektörün üretimde kalması mümkün değildir.

Bütün bu sebeplerden dolayı Türkiye'de siyasi iradenin karar vermesi gereken husus çay üretiminin muhafaza edilip edilmeyeceğidir. Yukarıda anlatıldığı şekilde ülkemizde bu konuda yeterli araştırma-geliştirme yapılması, kaynak ve altyapı oluşturulması, kalitenin artırılmasına yönelmesi dışında devletin çayı desteklemesi ve ithalata koruma uygulaması gereklidir. Bunlar yapılmaktadır, ancak yeterli düzeyde değildir. İlk olarak örneğin bu yıl için üreticinin refahı açısından üzerinde mutabık kalınan çay taban fiyatı 1,20 TL düzeyindedir, piyasa dinamikleri kabaca çayın 0,75 TL üzerinden işlem göreceğini göstermektedir. Öte yandan düşük taban fiyat, ürününe yeterince bedel alamama, özel sektör alımlarında karşılaşılan sorunlar neticesinde üretici çay toplamada yoğunluğa yönelmekte, haklı olarak işçilikten kaçınarak makasla nitelikli iki buçuk yaprak dışında çayın üstünde ne varsa keserek almaktadır. Bu da çayın kalitesini düşürmekte, fabrikalarda çöp yığınları oluşmakta, Türk Çaycılığı olumsuz yönde etkilenmektedir. Yukarıda sıralanan yeni oluşumlar neticesinde, çaylık alanların tekrar ölçümlenmesi ve üreticilerin yeniden tespiti, kayıt altılıkta modern bir uygulamaya geçirilmesi, modası geçmiş çay cüzdanları yerine üreticiye ve üretimine, destekleme primine ait tüm verilerin, bilgilerin elektronik ortamda sürekli takip ve yenilenmesine olanak tanıyan chip eklentisini içeren üretici kart sisteminin oluşturulması ve yapılacak bilimsel çalışmalar neticesinde Türkiye'nin nitelikli yaş çay üretiminin 900.000 Tonla sınırlanmasının gerçekçi olacağı düşünülmektedir. Ürününe tatminkar bir taban fiyat ve destekleme alan duyarlı üreticilerin de aşağıda açıklanacak sağduyulu emtia borsası çözüm önerilerinden de dolayı olarak yararlanacağı ortamda kaliteli ürün teslimine yöneleceği açıktır. Bu durumda devletin yaş çaya uygulaması gereken asgari destekleme priminin kilogramda 0,45 TL olduğundan hareketle ve yaklaşık hesaplama 900.000 Ton Rekolte x 1.000 x 0,45 TL= 405.000.000.- TL toplam destekleme tutarına ulaşılmaktadır. Bu tutar yaklaşık 200 Milyon Avro düzeyindedir, önce ki bölümlerde detaylı bir şekilde açıklandığı üzere mevcut iktidarın bir milyonu aşkın Türk İnsanının ekmek teknesinden mevcut 50 Milyon Avro civarında ki desteklemeyi bile esirgeyerek ÇAYKUR'u ortadan kaldırmak istediği ortamda çay üreticilerinin bir daha ki seçimlerde bunu sağlayacak siyasi iradeyi iktidara taşımasının elzem olduğu açıktır. Ancak burada üzerinde durulması gereken en önemli husus önceden de açıklandığı şekilde mevcut hakim piyasa ekonomisi gereklerinden dolayı sistemin bu destekleme toplam tutarı dışında fazladan bir kaynağa ihtiyacına göz yumulamayacağıdır. ÇAYKUR ve fabrikaları ivedilikle rehabilite edilmeli, maliyetleri makul boyutlara çekilmeli, sosyal gereklerden kaynaklı görev zararı dışında ki zarar sıfırlanmalıdır.

Çay üreticileri çoğunlukla küçük aile işletmeleridir, bunların ürünlerini satarak KDV tahsilatı yapıp bu rakamı ticari şirket faaliyetlerinde olduğu gibi ödedikleri KDV bedeline mahsup etmeleri imkanı bulunmamaktadır. Bu nedenle gübrede uygulanan %18 KDV oranı çiftçiler için doğrudan gider hanesine eklenmekte tarıma ciddi darbe vurmaktadır. Bu oranın en azından aşağıda açıklanan üretici kart kapsamında ve yeniden kayıt altına alma neticesinde %1'e düşürülmesi elzem ve gereklidir. Ancak Türk Tarımını refaha götürecek uygulamaların AKP Hükümetinden beklenemeyeceği de acı bir gerçektir.

Üst Kurulun sağlaması gereken diğer bir eşgüdüm de Gümrük Müsteşarlığı'nın görev alanına giren kaçak çayla mücadele olmalıdır. Dış ülkelerde kuru dökme çayın borsalarda 1,50 ila 2,00 ABD-\$ kilogram fiyatı üzerinden işlem gördüğü belirtilmektedir. Yaklaşık hesapla 40" HQ bir konteynır ile yapılacak taşımada, altı Ton Sri Lanka Menşeli Çay limana navlun ve sigorta dahil olmak üzere (yani CIF Bedeli) toplam 12.000 ABD-\$ bedel mukabilinde getirtilebilecektir, bunun karşılığı Kilogram fiyatı 2,00 ABD-\$/kg'dır, mevcut korumalı gümrük pozu tarifesi olan %145'in uygulanması neticesinde ve liman masrafları ile boşaltma, nakliye dikkate alındığında ithal çayın paketleme fabrikasına intikal kilogram fiyatı 5,00 ABD-\$ düzeyine yükselmektedir, bu bedele gümrükte peşin KDV tutarı da ayrıca ilave edilecektir, bu tablo Türk Çayının yeterli korumaya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak burada dikkat edilecek en önemli husus düşük fatura miktar ibrazını engellemek için beyana esas minimum kilogram fiyatı uygulamasının güçlendirilmesi, bu rakamın 2,00 ABD-\$/kg olarak sabitlenmesi ve DTÖ, Dünya Ticaret Örgütüne karşı girilen gümrük oranının da yıllık %10 indirim taahhüdünden ivedilikle vazgeçilmesidir.

Türk Çayının korunmasının en önemli yolu kaçak çayla mücadeleden geçmektedir, örneğin Sri Lanka Gümrüğü resmi çıkış rakamlarında Türkiye'ye 15.000 Ton çay gönderildiği gözükmekte buna mukabil Türkiye kayıtlarında Sri Lanka'dan sadece 4.000 Ton ithal çay yer almaktadır. Bu çaylar buhar olup uçmadığına göre kaçak yollardan girdiği ve tatlı kar düşkünü çay ithalatçısı veya kaçakçısı birileri tarafından hükümetin 2006 yılından beri uygulamaya koyduğu yakalanan kaçak çayların imha yerine açık artırmada satılması yanlış yöntemi sayesinde resmi faturalandırma ile yerli çayla harman olup, tüketicilere ulaştığıdır. Burada altı çizilmesi gereken en önemli husus, bunun sonucu çayın ucuzlayarak tüketicinin fayda sağlamadığı, bilakis paranın çay üreticisinin cebinden çalınarak, kaçakçıların kasasına aktığıdır. Mevcut hükümet belki emek harcanmış bir mal, ticari bir değer görerek yakalanan kaçak çayın imhasından imtina etmiş olabilir, ancak bu durumda Türk çayını korumak açısından mevcut uygulamadan ivedilikle vazgeçilerek yakalanan kaçak çayların, Üst Kurul ve Gümrük Müsteşarlığı koordinasyonunda örneğin Yetiştirme Yurtlarında veya Askeri Birliklerde tüketilmek üzere Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğüne veya Genelkurmay Başkanlığı'na hibe edilmesi düşünülebilir. Ayrıca kaçak çayla mücadeleye önem verilmeli ve gümrüklerde yeterli tedbirler alınmalı, denetimler artırılmalıdır. Konuda yaşanan diğer bir olumsuzluğu da Rize'de üst düzeyde yaşanan örneğinde olduğu üzere dahilde işleme rejiminin istismar edilerek, çay kaçakçılığında kullanılması teşkil etmektedir. Çay paketleme tesisi sahipleri ithal çay getirterek, bunları herhangi bir gümrük ve KDV ödemediği dahilde işleme rejiminden paketleme yaparak ihraç edeceğim taahhüdü ile faydalanarak yurda sokmakta sonra türlü metotlarla ya ihraç edilmiş gibi göstermekte, yada hemen açıkta denize dökülen çer çöpü paketleyip göndererek dosyalarını kapatmaktadırlar. Ancak diğer taraftan çayın dahilde işleme rejiminden çıkarılması küreselleşen dünyamızda, demir perdenin çöktüğü, liberal piyasa ekonomisinin hakim olduğu ortamda çok zor görünmektedir. Buna bir ara çözüm bulunabilir ve çayın çok sıkı denetim altında, sürekli yol kontrollerinin yapıldığı ortamda, ülkemizde ki çay paketleme tesislerinin çok uzağında ve örneğin Sadece İzmir Serbest Ticaret Bölgelerinde işlenerek yeniden ihraç edilmesine imkan tanınabilir. Ancak burada Ülkemiz gerçekleri ışığında Kurumlar arası etkin eşgüdüm ve kontrol şarttır. Buraya kadar sergilenen bilgiler ışığında başta çay olmak üzere Türk Tarımının stratejik ürünlerini kurtarmak, sorunlara oluşturulacak yeni yapı içerisinde çözüm getirecek ve farklı kurumlar arasında eşgüdümü sağlayacak bir Üst Kurulun yukarıda

ki tespitler doğrultusunda oluşturulmasının, ihtiyaç duyulan kanuni Düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Basında ve literatürde özelleştirme karşısında önerilen diğer bir çözüm yolu olarak Kenya'da uygulanan KTDA (Kenya Tea Development Authority) örneği verilmektedir. ÇAYKUR benzeri 45 fabrikaya sahip olan KTDA üreticilere ait bir kuruluştur, satın aldığı yaş çay mukabilinde üreticilere bir ay içerisinde avans ödemesi yapabilmekte ve her bir münferit fabrikanın karlılık durumuna göre yıl sonuna kadar borçlarını kapatabilmektedir. İlaveten teslim edilen ürün kalitesine göre yüksek ödeme yaparak üreticileri yüksek kalitede yaş çay üretmeye özendirilmektedir. KTDA 35 yıldır devlet desteğine muhtaç olmadan ayakta durmakta, çay üretiminin idamesini sağlamaktadır. Bu örnek ışığında Türkiye'de de özelleştirme yerine ÇAYKUR'un 46 fabrikası ve paketleme üniteleri ile birlikte Üretici Birliklerine devredilmesi önerilmektedir. Ancak Kenya örneğinde üzerinde durulması gerekli en önemli üç hassas nokta vardır. Gene eski bir İngiliz Sömürgesi olan Kenya'da çaylıklar dünyanın en verimli ve en düzenlisi olarak nitelendirilmekte, tropik iklim sayesinde yılda on sürgün ürün alınmaktadır, işçilik çok ucuzdur ve çok uluslu şirketlerin kalite öngörüsü uyarınca elle toplama yapılmaktadır, Mombasa ve Nairobi Emtia Borsalarında dökme kuru çay başta İngilizler olmak üzere Avrupalı Şirketlere ortalama 1,70 ABD-\$ üzerinden satılmaktadır. Ülkesinin özellikleri ve olanakları sayesinde bu şekilde işleyen bir sistemin Türkiye'de başarılı olacağı hiçbir bilimsel çalışma yapılmadan, yeterli destekleme öngörülmeden hele ÇAYKUR'un mevcut hantal yapısı, fabrikalarının eskimişliği dikkate alındığında mümkün görülmemektedir. Ancak ÇAYKUR'un rehabilitasyonu sonrasında, Çay Üst Kurulu ile Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü'nün kurularak faaliyete geçmeleri neticesinde bilimsel ortamda bu yönde gerekli altyapı ve fizibilite çalışmalarına başlanabileceği düşünülmektedir.

Son olarak toplumda dile getirilen, Türk Çayının katkısız olması sebebi ile önemi ve bu konuda geliştirilerek ihracatının artırılması, özellikli beyaz veya yeşil çay üretimi, Türk Çayı'nın dünyada yaprakları üzerinde kar kalan yegane örnek olması sebebi ile zararlı bakteri oluşumunda ki olumlu özellikleri, hayvan gübresi ve bitki artıklarından yapılan kompost gübre ile organik tarım yapılması, Rize'ye istihdamı artırıcı gübre fabrikası kurulması gibi tüm çözüm önerileri kurulacak eşgüdümü sağlayan Üst Kurul'un faaliyete geçmesi, Enstitü bünyesinde yapılacak bilimsel çalışmalar, hazırlanacak fizibilite raporları neticesinde, Ziraat Odalarının ve Sivil Toplum Örgütlerinin de sürece iştiraki ile değerlendirilebilecek, konular olanaklar dahilinde uygulamaya konulacaktır. Şu an için bunların Rize'de gerçekleştirilmesine ön ayak olabilecek bir yapı bulunmamaktadır.

3-) Emtia Borsası

Önceki bölümlerde dünyada bulunan Emtia borsaları ve bunların işleyişleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Dikkat edilmesi gereken diğer önemli bir husus dökme kuru çay emtia borsasının hiçbir şekilde Rize Ticaret Borsası ile karıştırılmaması gerektiğidir. Mevcut Rize Ticaret Borsası %4'lük müstahsil kesintisini yarıya indirmeye yarayan bir kayıt müessesesinden başka bir şey değildir. Ayrıca kurulması planlanan kuru çay emtia borsasının doğrudan yaş çay üreticisi ile hiçbir şekilde ilişkilendirilemeyecek olmasıdır. İyi niyetle ve gerekli altyapı oluşturularak kurulacak kuru çay emtia borsası, sadece kuru çaylarını birkaç istisna dışında markalaşmayı başaramamış olmalarından dolayı paketleyerek pazarlayamayan, yaş çay üreticilerine ürünlerini düşük bedelden sayıp karşılığında kuru çay, kömür veya gıda maddesi veren özel çay fabrikalarına yeni bir pazarlama olanağı sağlayarak sektöre dolaylı ivme kazandıracak sektörün yeni bir organdır.

Emtia borsası konusunda yaratılan bilgi kirliliği, karmaşa ışığında bu konuda iyi niyetinden şüphe edilen ve soruna üretici yararına kalıcı çözüm bulması beklenmeyen siyasi iradenin ve görevlendirdiği çay ithalatçısı Sayın Vekil'in hiçbir bilimsel çalışmada bulunulmadan, fizibilitesi hazırlanmadan, gerekli piyasa araştırmaları, arz-talep analizleri yapılmadan emtia borsasını çözüm müjdesi imiş gibi sunmaları, Colombo ve Kalküta Borsaları mükemmel işliyor, gittik gördük, oralardan uzman getirttik, çalıştay yapıyoruz söylemleri, güdüm altında ki basında yer alan "Emtia Borsasına Dev Adım" şeklinde

ki manşetler aslında gizli maksatları ortaya sermektedir. Hele bu projeyi canı gönülden destekleyen görevli bazı Başkanların da “Kemalpaşa’dan Giresun’a kadar bütün yaş çay üreticilerimizi emtia borsası konusunda bilgilendireceğiz” açıklamaları konunun vahametine işaret eden diğer önemli ibarelerdir. Öte yandan üreticiye ödenecek yaş çay bedelinin kuru çay emtia borsalarında ki aylık ortalama satış fiyatı üzerinden belirlenmesi ve örnek alınan Hindistan’da bu oranın %65, Sri Lanka’ ise %68 olması konusu gündeme getirilmelidir. Kabaca bir hesap yapılacak olursa, aylık ortalama kuru çay satış bedelinin 1,70 ABD-\$ düzeyinde gerçekleştiği borsa rakamlarına göre eğer Hindistan veya Sri Lanka model alınacak olursa 1 ABD-\$ = 1,50 TL düzeyindeki kur hesabı ile yaş çay üreticisine ödenecek ürün bedeli 1,65 ila 1,73 TL düzeyinde olması gerekmektedir. Siyasilerimizin bu mutlu haberi cefakar çay üreticileri ile ne zaman paylaşmayı düşündükleri ise merak konusu olmaktadır.

Panellerde, açıklamalarda hiçbir konu uzmanı, ekonomist veya akademisyen yer almamakta, en önemlisi arzın olduğu yerde, yani emtia borsasına konacak yeteri derecede dökme kuru çayın bulunduğu ortamda “Peki bu borsadan kim veya hangi kuruluş alım yapacak ?” sorusu ya atlanmakta, yada bilinçli olarak sordurulmamaktadır. Menkul kıymetler borsaları olsun emtia borsaları olsun serbest piyasa ekonomisi kurallarının işlediği organlarda bir malın satıcısı ve alıcısı buluşur, belirlenen fiyat üzerinden aracılar yani Broker’ler işlemi gerçekleştirip, komisyonlarını tahsil ederler. Fakat Rize’de yaşanan tüm emtia borsası keşmekeşi içinde bu borsadan kimin alım yapacağı tartışılmamakta, katılımcılar özellikle Ticaret Borsası Başkanı, Ticaret Odası Başkanı, Yönetim Kurulu Üye ve Başkanlarınca ki bunlar ticaretin kurallarını ve borsa işleyişini bilen kişilerdir, hiçbir şekilde emtia borsasından hangi şirket ve kuruluşların alım yapacağı dile getirilmemekte veya bu açmazın dile getirildiği hiç duyulmamaktadır. Borsanın işleyişinin temeli olan dökme kuru çay alıcısı yaratma konusunda Türkiye’de Pazar araştırması yapılmaması, buradan alım yapacak olası kuruluşlar, çay markası oluşturmaya istekli büyük gıda toptancıları, gıda pazarlama şirketleri, büyük market zincirleri ile danışma toplantıları yapılması, onların temsilcilerinin de çalışmaya davet edilmesi gereken ortamda bir baştan diğer başa yaş çay üreticileri bilgilendirilecek denmesi her halde sadece ülkemize has hayreti şayan, gülünüp geçilecek bir olaydan başka bir şey değildir.

Diğer taraftan aslında kendisinin bir emtia borsası olduğu düşünülen ÇAYKUR’un depolarında 70.000 Ton civarında kuru çay pazarlamayı beklemektedir. Elde kalan bu stok üzerinden depo alanı, aracı gibi borsanın hiçbir unsuruna ihtiyaç duyulmadan aslında ilgililerine numune gönderilerek çayın dökme olarak doğrudan ÇAYKUR tarafından bir emtia borsası modellemesi şeklinde satılması yoluyla hiçbir ucu açık maceraya girilmeden olaya ışık tutacak çalışmaya imza atılabilir. Ama nedense bu olanak hiçbir Başkan, Bürokrat veya Siyasi tarafından dile getirilmemektedir. Eğer kurulacak emtia borsası üzerinden ÇAYKUR’un önce pazarlama kısmının tasfiyesi, sonrada kendisinin ortadan kaldırılması planlanmıyorsa, emtia borsası kurulmasından önce yukarıda sıralanan yenileme ve Kanuni Düzenlemeler yapılmalı, müteakiben gerçekleştirilecek bilimsel çalışmalar ve elde edilecek gerçek veriler ışığında emtia borsası kurulması değerlendirilmelidir. Gerekli sağlam temeller üzerine bina edilen ve defalarca dile getirildiği üzere üreticinin sigortası olan ÇAYKUR’un ve belirli fiyattan piyasaya çay arzını sağlayan pazarlama kısmının yukarıda sıralanan şartların sağlanarak sistemin idamesinin teminat altına alındığı modelde, bir emtia borsasının kurulmasının şüphesiz ki faydalı olacağı düşünülmektedir. En azından kaliteli yaş çay alımı yaparak kaliteli kuru çay üreten özel bir çay fabrikasının ürününün borsada yüksek bedelle alıcı bulması sayesinde bu çay fabrikasının ekonomik konumunun güçlenmesinin üreticiye yansıtacağı doğal bir ekonomik gelişmedir. Böylelikle kaliteli yaş çay teslim eden üretici zamanında yapılan ödeme ve yüksel bedel ile ödüllendirilecek buda kaliteli yaş çay üretimine ivme getirerek arzda nicelik yerine niteliğin artması ile sonuçlanacaktır. Başka bir örnekleme olarak ele alınacak olursa emtia borsasından alım yapabilecek kuruluşlar arasında ilk olarak Türkiye’de mevcut çoğu yabancı büyük market zincirleri akla gelmektedir. Bunlar ürün reyonlarında veya raflarında başka üretici markalarının yanı sıra kendi oluşturdukları farklı ürüne tek tip marka altında bir çok gıda ürününü çoğu kez daha ucuz fiyata tüketicilere arz etmektedirler. Ancak yapılan incelemelerde bu market zincirlerinin markalarının hiç birinde çayın yer almadığı gözlenmiştir. En

azından bir ön çalışma yapılarak, bürokratik engellerin kaldırıldığı, ürün fiyatı belirlemede kısıtlamanın olmadığı ortamda, bu market zincirlerine ÇAYKUR'un stoklarında ki kuru çayın dökme olarak satılması imkanları araştırılarak, bu alanda ki kuruluşların ilgisi analiz edilerek yukarıda tarif edildiği şekilde emtia borsasının bir modellemesi yapılabilir. Böylelikle en azından bir bilimsel veriye ulaşılması, ön fizibilite çalışması yapılması imkanı bulunmaktadır.

IX. Sonuç

Son yirmi otuz yılda Rize nüfusunun neredeyse yarısını göç sonucu kaybetmiştir, önce ilçeler ve il merkezi göç vermekte, buralara içerilerden kayan nüfus neticesinde köyler boşalmaktadır. Adeta savaş öncesi günlerine dönen Rize gibi dünyada tabiatın ender lütfüne mazhar olmuş eşsiz doğa güzelliklerine, verimli topraklara, zengin su kaynaklarına ve madenlerine sahip, ürün çeşitliliğinde benzersiz yurt köşesi işlevsiz, katma değersiz bir şekilde atıl kalmaktadır. Mevcut iktidar ise bu boşluğu adeta doldurmak istercesine tabiatı katleden, eşsiz doğayı yok eden hesapsız, kitapsız, gereksiz HES Projelerini arka arkaya sıralayarak, küresel ısınma sonucu stratejik planlamalarda vazgeçilmez olarak değerlendirilen Rize Yöresi Su kaynaklarını birilerine peşkeş çekmekte, yabancılar çok değerli madenlerimizi ülkemize sağlanan istihdam dışında hiçbir katkı getirmeyecek şekilde yükleyip götürmektedirler. Son aşamada ise Rize'nin tutunduğu nihai dal kesilmek istenmekte, yörenin alternatifsiz değeri çayın ve üretiminin ortadan kaldırılmasına, çay ithalatının önünün açılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. İki başbakanlı Rize'de ne yazık ki durum bu kadar acı verici bir haldedir

Bu keşmekeş içerisinde çözüm olarak ortaya atılan emtia borsasında sağlanması gereken talep konusunda hiçbir çalışma yapılmadan, bilimsel veriler ortaya konulmadan "konu çözülüyor, yaş çay üreticisine anlatacağız" söylevleri basında yer almaktadır. Bir başka bakış açısıyla ele alındığında AB ve ABD kendi ülkelerinde üreticilere yüksek bedel ödeyerek onların refahını ve üretimin devamlılığını garanti altına almakta ve sübvansiyon ettikleri tarımsal ürünleri bizim üretim bedelimiz bile altında bir değerle ülkemize satmaktadırlar. Bu alış veriş neticesinde tarımsal üretim ortadan kaldırılmakta, çiftçi çeltik, mısır ve pamuktan başlanmak üzere üretim dışına itilmekte, koruma gümrüklerinin bir gecede indirilmesi ile ithalatçı bakan oğulları zengin edilmekte, Türkiye ileride içerisinde çıkmayacağı bir bağımlılığa itilmektedir. Bu mantıktan hareketle acaba yerli alıcıların ortada olmadığı yerde Rize'de kurulacak kuru çay emtia borsasında hükümetçe sağlanacak sübvansiyon ile kilogramı 1,50 ABD-\$ bedelin altına çekilerek uluslar arası rekabeti sağlanan kuru çayı almak için yabancı çok uluslu şirketlerin kuyruğa mı gireceği düşünülmektedir? Türkiye'nin diğer sorunlarında olduğu gibi Rize'nin ve Çay Üreticilerinin sorunlarının çözülmesi için yukarıda sıralana önerilerin uygulamaya koyulabilmesi için her şeyden evvel bir daha ki seçimlerde halkın AKP'yi iktidardan uzaklaştırarak Milli Bir Hükümet kurulmasının önünü açması gerekmektedir.

O. Cem Kazmaz

EKLER:

I-) RTB (Rize Ticaret Borsası) Tarafından Kasım/2009 Tarihinde Yayınlanan Çay Kanunu Taslağı Hakkında ki Düşünceler,

II-) Demokratik Açılım Rize'den Çay Kanunu Taslağı ile Başladı

III-) RTB Çay Kanunu Taslağı Metni

IV-) TBMM Tarafından Bugüne Kadar Çıkarılan Çay Kanunları

EK I-) RTB Tarafından Yayınlanan Çay Kanunu Taslağı Hakkında ki Düşünceler

Rizeli olsun olmasın konuya ilgi duyan herkesin büyük bir ittifakla üzerinde durduğu en önemli husus çayın yöre insanı için anlamı ve vazgeçilmezliğidir. Bu önemli göstergelyi bugüne kadar TBMM tarafından çıkarılan çaya ilişkin on iki adet Kanun açıkça ortaya koymaktadır. Hiçbir tarımsal ürün için bu denli yoğunlukta Kanuni Düzenleme yapılmamıştır. TBMM son olarak 3092 Sayılı Kanunu 04.Aralık.1984 tarihinde çıkarmış ve bu uygulama ile o ana kadar Devlet Tekelinde olan kuru çay üretimi özel sektöre açılmıştır. Ancak aradan geçen zaman zarfında özel sektör tarafından kurulan üç yüzü aşkın fabrikanın çoğunun kapanmış olması sonucu özelleştirmenin bu alanda sergilediği başarısızlık çay sektöründe Devlet Desteğinin gerekliliğini ve ÇAYKUR'un yaş çay müstahsilleri açısından vazgeçilmezliğini tartışmasız bir biçimde ortaya koymaktadır. Zira Doğu Karadeniz Bölgesinde bir milyonu aşkın Türk insanının geçimi doğrudan çaya endekslidir. Ucuz çay ithalatı yoluyla tatlı kar sağlamayı amaçlayan yabancı şirketler ve onların yerli işbirlikçileri gözlerini bir milyar ABD-\$'nı aşan Türkiye'nin Çay İç Pazarına ve dolayısıyla müstahsillerin ekmeğine dikmiş bulunmaktadırlar.

Pazarı ele geçirmenin önündeki en önemli engeli ise ÇAYKUR teşkil etmektedir. Bu nedenle müstahsiller açısından düşük fiyattan da olsa yılda yaklaşık 600.000 Ton civarında yaş çay alıp işleyen, paketleyen, pazarlama ağı ve güven verici markası sayesinde piyasanın %65'ini elinde tutan ÇAYKUR'un özelleştirilmesi veya ortadan kaldırılması gereklidir. Ancak bu sayede ucuz ithal çayın önü açılacak, önce harmanlama ile damak zevkimiz değiştirilecek, sonradan esans ve yabancı madde katkılı ucuz ithal çaylar Türkiye Pazarına egemen olacaktır. En az 500 milyon ABD-\$ karın gözleri kamaştırdığı ortamda başta Rizeli Müstahsiller olmak üzere bir milyonu aşkın Doğu Karadeniz insanının göç etmesi, varoşlarda makarna, pirinç, kömür karşılığı oy kullanan diğer seçmenlere katılması ise projenin diğer bir ayağını teşkil etmektedir. Öte yandan piyasada oturmuş çay satış fiyatları sayesinde ithal çay ile tüketici açısından herhangi bir ucuzlama sağlanmayacak, sadece zahmetsiz tatlı kar elde edilecektir.

Bu amaçla Türkiye'de uzman kalmamış gibi daha dün sömürge olan bugün ise ucuz işçilikleri sayesinde yok pahasına çay üreten az gelişmiş ülkelerin uluslararası şirketlere mahkûm ihracat borsalarından getirilen uzmanlarının da katkısıyla Hukuk, Ekonomi, Ziraat Alanlarında tanınmış Türk Bilim Adamları sürece dâhil edilmeden hazırlanan Çay Kanunu Taslağını, daha doğru değiştirmeyle Türk Çayını Ortadan Kaldırma Projesini öncelikli görevinin Rize'nin ekonomik hayatını geliştirmek olması gereken Rize Ticaret Borsası tarafından görücüye çıkarılması ibret vericidir. Sanki çözümmüş gibi Türk Çayının üretim şartları ile en ufak bir ortak paydası bulunmayan az gelişmiş ülke çaylarının satıldıkları ihracat borsaları çıkış yolu gibi sunulmakta, maksatlı ve aldatıcı veriler ile üreticiler kandırılmak istenmektedir.

Kanun Taslakları hazırlanırken ele alınması gereken husus Kanunla amaçlananın ne olduğu ve bu Kanunla vatandaşa ne gibi hizmetler ve olanaklar sağlanacağı olmalıdır. Sosyal bir Hukuk Devletinin en önemli amacı bu olmalıdır. Ancak Rize Ticaret Borsası tarafından sektöre dağıtılan Çay Kanunu Taslağını incelediğimizde ise kapsamının bu sosyal amacın tamamen dışına çıktığını ve sezdirmeden önce ÇAYKUR'un Pazarlama Bölümünün sonradan da doğal olarak kendisinin ortadan kaldırılması amacı ile hazırlandığını görmekteyiz. Zaten AKP iktidarınca hazırlanan ve 01.Temmuz.2006 günü kabul edilen 9. Kalkınma Planı'nın 336. Maddesi uyarınca Çay 2007-2013 döneminde özelleştirme kapsamına alınmış bulunmaktadır.

Ancak AKP Hükümeti ve Çay ithalatçısı Vekil Rize'nin Türk Siyasetindeki öncü özelliği, iki başbakanlı siyasetini ve gelen aşırı tepkileri göz önüne alarak ilk etapta ÇAYKUR'un özelleştirilmesinden vazgeçmiş gözükmektedirler. Fakat bu tamamen aldatmaya yöneliktir. Bu aldatmaca yaş Çay müstahsillerine artan girdileri karşısında düşük taban fiyat verilmesi ve yetersiz destekleme ödenmesi, ÇAYKUR'un elzem hale gelen rehabilitasyonu ve aşırıya kaçan üretim giderlerini düşürecek modern bir yapıya

kavuşturulması, yaşlanan çaylıkların yenilenmesi, üretim alanlarının ve çay üretiminin disiplin altına alınarak sağlıklı bir kayıt sistemine geçilmesi, çay üretimi alanında gerekli ARGE çalışmalarını yürütecek yeterli donanım ve bilimsel alt yapıya sahip bir enstitünün Üniversite bünyesinde kurulması, kaçak çayla mücadele, dâhilde işleme rejimi sayesinde ülkeye resmi yoldan gümrüksüz ve vergisiz çay sokulması, yakalanan ithal çayların açık artırmada düşük fiyattan kaçakçıları tarafından alınarak legal hale getirilmesi gibi temel sorunlar dururken suni bir tartışma atmosferi yaratılarak çözümmüş gibi sunulan Çay Üst Kurulu ve altında gizlenen İhtisas Borsası kurulması Kanun Taslağı ile açıkça ortaya çıkmaktadır.

Önceki çalışmalarda da açıkça ortaya konduğu üzere tarımın Devlet Desteğı olmadan yaşaması ve yaşatılması mümkün değildir. AB ve ABD kendi müstahsillerini refah içinde yaşatırken AKP iktidarına Türkiye'yi daha da bağımlı hale getirecek, uluslararası şirketlerinin karına kar katacak Türk Tarımını ortadan kaldırma projesini telkin etmektedirler. Çözüm önerisi olarak sunulan Çay Kanunu Taslağı da bu alanda 13. olması tesadüf ve içeriğı ile Çay üreticileri için bir uğursuzluk abidesidir. Amacı Çay İhtisas Borsasının kurulmasıyla ÇAYKUR'un önce Pazarlamasının sonra da kendinin ortadan kaldırılmasıdır. Bu gizli hedef açıkça Kanunun 11. Sayfasında yer alan 12. Maddenin (5) inci Bendinde ortaya çıkmaktadır. Bu Madde kapsamında "üreticiler (yani çay fabrikaları) ürettikleri kuru çayın tamamını borsada satmak zorundadırlar" denmektedir. Bu düzenleme açıkça serbest piyasa ekonomisi kurallarına aykırı olmasının dışında ÇAYKUR'un tüm marka ve pazarlama faaliyetlerine ve piyasanın %65'ine hâkim olmasına rağmen kendi ürettiğı kuru çayı borsaya koyarak akabinde KDV ve broker komisyonu, depo kirası vesair ödeyerek gene kendi satın alması ve bundan sonra paketleyerek pazarlaması gibi garabet bir durumu daha doğrusu gizli hedefi ortaya koymaktadır. Amaçlanan bellidir ve maske düşmüştür. Ayrıca sektörün başarıya ulaşmış birkaç özel fabrikası da kendi oluşturdukları markalarını ve paketleme ile pazarlama birimlerini bir tarafa bırakarak borsada kuru dökme çay satmaya zorlanmaktadırlar. Bu durum açıkça Türk Ticaret Kanunu ile de çelişmektedir. Bütün bunların dışında dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da borsada Kanunun öngördüğü akredite alıcılar tarafından yapılacak alımlarda borsa şartları ve piyasa dinamikleri doğrultusunda fiyatların oluşacağıdır. Acaba borsada ki alıcılar anlaşarak fiyatları düşürürlerse ve ÇAYKUR'un kendi ürettiğı de dâhil olmak üzere yaklaşık 6,00 ila 8,00 TL/Kg arasında mal olan kuru dökme çayı örneğın diğer alıcılar kilogramı için 3,00 ila 4,00 TL fiyat önerirken nasıl en az 8,00 TL fiyattan alabileceğidir. Bu durum Kamu Kurumu bünyesinde ilave zarar tablosunun, olumsuz diğer bir göstergenin ortaya çıkmasına ve sonradan kötüye kullanılacak tartışma ortamına sebep olmayacak mıdır? Kanun Taslağında ki diğer bir tuzak da burada gizlidir. Ayrıca Kanun Taslağının 5. Sayfa 4. Madde u) Bendinde kuru çay üreten ve doğrudan pazarlayan kuruluşlara getirilen borsa üzerinden işlem yapma zorunluluğı neticesinde broker, akredite alıcı, paketlemeci ve nihai satıcıların devreye girmesi ile çay ticaretini ne denli güçleşeceği ve dolaylı girdiler ile katlamalı karların nasıl üst üste konacağı durumu açıkça sergilenmektedir.

AKP Hükümeti ve Çay ithalatçısı Vekilin Türk Yaş Çay Üreticisinin cebine kilogram başına bu yıl için en az 1,20 TL'sini nasıl koyarımın hesabı yapmaları gerekirken, başta Sri Lanka, Hindistan ve Kenya olmak üzere ucuz çay getirip kar etmenin yollarını aramaya girişmişlerdir. Bu şekliyle Kanun Taslağının bir bütün olarak ret edilmesi kaçınılmaz ise de yaş çay üreticilerimize AKP tarafından hazırlanan bu garabetin içeriğı konusunda bazı aydınlatıcı bilgilerin de verilmesi gereklidir;

Kanun Taslağının 11. Sayfa Beşinci Bölüm (7)inci Bendinde "Yaş Çay bedeli, Kuru Çay bedelinin üreticiye ödenmesini takip eden en geç 15 içinde üretici tarafından müstahsillerine satın aldığı yaş çay oranlarıncı ödenir" düzenlemesi yer almaktadır. Aksi bir davranışta uygulanacak yaptırıma yer verilmemenin dışında bu şart Türk Borçlar Kanununa ve Türk Ticaret Kanununa aykırıdır. Yaş çay üreten müstahsil ile kuru çay imal eden fabrika arasında mal alım ve teslimini içeren serbest ikili bir akit söz konusudur. İkili bir akide üçüncü kişilerin veya alacakların taraf ile konu edilmesi mümkün değildir. Bu maddenin büyük bir ihtimalle çay üreticilerinin gözünü boyamak amacı ile konduğu

düşünülmektedir. Zira Rize Ticaret Borsası Başkanı konuşmalarında sürekli vurguladığı gibi “Çay İhtisas Borsasının” faydaları Sarp’dan Giresun’a kadar tüm çay müstahsillerine anlatılacaktır demektir, oysa kuru çay ihtisas borsasının yaş çay üretimi ile doğrudan hukuki ve ticari hiçbir bağı bulunmamaktadır. Bir tarafta müstahsil diğer tarafta ise bu hammadde ile imalat yaparak üçüncü kişilere satan tüzel kişilik söz konusudur ve çoğunlukla bu tüzel kişiliklerin merkezi Rize’de olmayacaktır. Bu Madde ile “bakın alacağınızı garanti altına aldık” söylemi ve aldatmacasına zemin hazırlanmaktadır. Daha sonra eğer diğer Kanunlarla uyumsuzluğu ve uygulama imkânsızlığı yüzünden bu Madde TBMM veya Anayasa Mahkemesi tarafından metinden çıkarılacak olursa ya da işlevsiz kalırsa suç muhalefetin üzerine atılacak, bakın biz ne güzel tedbir almıştık, onlar bozdu denilecektir.

Arz ve Talep dengesi ile piyasa dinamiklerine göre malın fiyatının belirlendiği bir borsa ortamında yaş çay ve kuru çayın fiyatının belirlenmesi ile ilgili Kanun Taslağı metninde birbirinden ayrı dört çelişkili düzenleme bulunmaktadır. Ayrıca müstahsiller kendilerini zora koşacak, mağdur edecek düzenlemeler ve dolaylı giderler ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Çay İhtisas Borsası ve amaçlanan gizli hedefleri kamufle etmek amacıyla kurulması planlanan Üst Kurula yapısı ve oluşum prensipleri dışında işlevsiz ARGE faaliyetleri gibi bilimsel konularda, uluslararası marka ve logo oluşturmak gibi ticari işgal alanlarında görev yüklenmektedir. Acaba ÇAYKUR’un oluşturduğu uluslararası marka ve logo ne olacaktır?

Üst Kurul ve Ürün İhtisas Borsası ile Çay ithalatının kolaylaştırılmasının, katkı maddelerine imkân tanınmasının ve önce harmanlama yolu ile sonra da kısıntısız olarak ithal çayın önünün açılmasının ve Türk Çay Piyasasının uluslararası şirketler ile yerli ortaklarına tesliminin amaçlandığı açıktır. Bu durum kurula verilen görevler arasına saklanmıştır.

İhtisas borsasında faaliyet gösterecek sayıları on ile sınırlı brokerlerin, lisanslı depo sahiplerinin ve her şeyden önce şu ana kadar hiçbir şekilde ekonomik ilgi analizi yapılmayan, ne oldukları meçhul akredite alıcıların kimler arasından seçileceği veya birileri tarafından mı belirleneceği de halkımızın gözünden kaçmayacaktır. Neden on sayısı ile sınırlama getirilmiştir? ÇAYKUR dışında kalan bu dokuz broker acaba bugünden bellimidir? Acaba tüm şartları sağlayan fazla müracaat olursa seçim hangi gizli kriterlere göre ve kimin tarafından yapılacaktır?

Kaçak çay ile nasıl mücadele edileceği, dâhilde işleme rejimi olumsuzluklarının nasıl önleneceği ve Türk Çayının ve Müstahsillerin nasıl korunacağı açık değildir, zaten bu da hedefler arasında yer almamaktadır.

Üst Kurul Üyelerinin de ağırlıklı olarak kimler tarafından atanacağı ve en azından Yaş Çay üreticilerinin yararına çalışmayacakları da belli olmuştur. Kanun Metninde standart bir Üst Kurul düzenleme ve esasları diğer örneklerinden aktarılarak bazı ilaveler ile alınmıştır. Ayrıca bu Üst Kurulun ve İhtisas Borsasının Bütçelerinin, getirecekleri ilave giderlerinin zaten zor durumda olan yaş çay üreticilerinin sırtına yükleneceği de tartışmasıdır. Oysa iyi niyetli ve üreticilerin yararına oluşturulacak tüm stratejik tarımsal ürünleri içeren bir Üst Kurul ve Üniversite Bünyesinde kurulacak bağımsız ihtisas Enstitüsü ile Türk Çayına ve korunmasına katkı sağlanacağı açıktır.

Bütün bunlardan ortaya şu somut sonuç çıkmaktadır. İki yüz dört bin yaş çay üreticisi ve ekmekleri çaya bağlı olan bir milyonu aşkın başta Rizeli hemşerilerim olmak üzere Doğu Karadenizli Türk İnsanı bir dahaki seçimde Çay veya AKP arasında bir tercih yapacaktır. Bugüne kadar Türkiye’de yapılan hiçbir seçimde yoremizde ortaya konan seçenekler bu kadar basit ve net olmamıştır.

O. Cem Kazmaz

EK II-) Demokratik Açılım Rize'den Çay Kanunu Taslağı İle Başlatıldı

Yeni bir yılın başlangıcını yaşadığımız bu günlerde ülkemizde halinden memnun insanlara rastlamanın giderek zorlaştığı, geride kalan yılın karanlığının ülkemizin üzerine çöktüğü, milletimizin bin yıllık birlik ve beraberliğinin sarsıldığı, Türk Milletinin Bekaasının ağır tehditler altında bulunduğu bir atmosferi ne yazık ki solumak zorunda kalmaktayız. AKP Hükümetinin yurdumuzu getirdiği uçurumun eşiğinde ve onca toz bulutu tarumarlık arasında değinmek istediğim bu ara Rize'de yoğun bir şekilde gündemde bulunan Çay Kanunu Taslağı belki pek çokları tarafından küçük bir ayrıntı olarak değerlendirilebilir. Ancak Türk Çayının bu yok edilmiş planını gerek hazırlayanların sergilediği tavır gerekse işin başında bulunan Çay ithalatçısı Vekilin sarf ettiği sözler ülkemizin içerisine sürüklenmek istendiği açmazın adeta başka bir modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Milletinin otuz altıya bölünmesini ön gören İmralı canisi patentli, Kandil koordineli, ABD ve AB eşgüdümlü Planı kaçırılmaması gereken bir tarihi fırsat olarak sunan üstlerine methiyeler düzerek kendi Çay Kanunu Taslağını bununla kıyaslayan Vekile göre sözde demokratik açılım Türkiye için ne ise içerisinde adları bile geçmeyen Rizeli Müstahsiller için de bu Çay Kanunu Taslağı odur. Ancak burada boynuz kulağı geçer misali AKP Hükümeti ve Kandil Koordinatörü bir türlü bu açılımın altını dolduramaz, içeriğini açıklayamazken Rizeli Çay İthalatçısı Vekil kendi taslağında bunları başarmış hatta bu konuda bir kitapçık bile yayınlamıştır. Yani Türk Milleti nasıl otuz altıya bölüneceğinin yol haritasından bir türlü bilgi sahibi olamazken Rizeli Çay Müstahsilleri çaylarının ortadan kaldırılma açılımını anlatan bir esere kavuşmuşlardır. Türk Milletini önce ortak dilini ortadan kaldırarak yol almayı amaçlayan bölme planlarını nasıl takdir edeceğine şaşırın bu Vekil büyük bir gururla takdim ettiği Çay Kanunu Tasarısında artık kendileri için bir şey ifade etmeyen Atatürk'ün İnkılap Yasalarını ve Anayasayı ihlal ederek Taslağın Birinci, İkinci ve Onuncu Bölümlerinin Bentlerinde başlık olarak Türk Alfabesinde yer almayan q), w) ve x) harflerine yer vererek Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilecek onca Kurum ve Kuruluşun görüşüne sunulan bir Kanun Tasarısında 1353 Sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında ki Kanunu, Mevzuat Hazırlama Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmeliği çiğnemekte bir sakınca görmemektedir. Belki de iki Başbakanı ve onca Bakan ve Milletvekilleri ile Türk Siyasetinde öncü olan Rize'den açılıma böyle bir destek vermekten ayrıca da gurur duymaktadır. Neticede parçalanacak olan Türk Milleti, ortadan kaldırılacak olan Türk Çayıdır, arada bağlantı kurulmasından daha doğal ne olabilir? Diğer yandan bu girişimi futbolla o denli içi içe olan Başbakan'ın Memleketi Rize'den İmralı ve Kandil'e Çay İthalatçısı Vekilin bir gollük pası olarak da görebiliriz. Zira Rize'de hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilecek bir Kanun Tasarısında yer alan ancak Türk Alfabesinde olmayan harfleri bundan böyle kullanacak açılımcılara artık bir ihlal iddiasında bulunmak mümkün olmayacaktır.

2006 Yılında özelleştirme kapsamına alınan Rizeli Yaş Çay Üreticilerinin Teminatı ÇAYKUR'u gelen tepkiler üzerine başka bir yoldan ortadan kaldırmayı amaçlayan Vekil ve Oluşumunun bu sinsî planı kendini hazırladıkları taslakta açık etmektedir. Bu taslak ile ÇAYKUR tamamen etkisiz bir konuma getirilmekte ve bu şekilde yok edilmesinin önü açılmaktadır. Zaten Çay İthalatçısı Vekil hiçbir zaman gerçekleşmeyecek AB Rüyasının arkasına sığınarak Uyum Yasaları Kapsamında ÇAYKUR'a artık yer olmadığını açık açık dile getirmekte bir sakınca görmemektedir. Ancak bu arada örneğin AB'nin Lokomotif Ülkesi Almanya'nın yıllık 50 Milyar Avroyu aşan zirai desteklemelerinde tarımsal üretim yapan özel sektöre bile kaynak aktarması gerçeği hiç işine gelmemektedir. Çünkü onların amacı önce ÇAYKUR'u ortadan kaldırmak sonrada yabancı ortakları ile dünya en büyüğü Türk Çay Pazarını ele geçirmektir. Yandaşlarının ucuz ithal çay ile sağlayacağı tatlı karın yanı sıra bu şekilde büyük kentlerin varoşlarına göç ederek makarna, pirinç, kömür yardımına muhtaç hale gelen Doğu Karadeniz İnsanının bu durumu AKP için adeta yeni bir oy deposu potansiyelini oluşturmakta, açılımla sağlanan çiftte ekmek kadayıflı kazanımın ikinci ayağını teşkil etmektedir.

Çay Kanunu Tasarının tanımlar ve içeriğinde birçok yerden alıntılarla ve özensizce uygulanan “copy-paste” metodu ile oluşan birbiriyle uyumlu olmayan ifadeler, çelişkili ibareler yer almaktadır. İşin bütün cefasını ve eziyetini çeken Yaş Çay Müstahsilleri ile adeta alay edencesine “Üretici” ibaresi benzersiz bir şekilde fabrika sahipleri için öngörülmüş bulunmaktadır. Bu tanımlama aslında fikrin zikirde ifade edilmesi ile taslağın kimlerin menfaati doğrultusunda hazırlandığını açık eden önemli bir bulgudur. Kanun taslağında gerçekte amaçlananın ne olduğunun şifresi her biri için ayrı ayrı yasal düzenleme gereken üç konunun bir birinin içerisine karıştırılarak konun karmaşık hale getirilmesi ve metne dâhil edilen kuru çay satışının zorunlu olacağı Çay İhtisas Borsasının kurulmasıyla ÇAYKUR’un önce Pazarlamasının sonra da kendinin ortadan kaldırılmasında gizlidir. İlgili Madde şu şekildedir;

Borsanın Kuruluşu

MADDE 12; (1) Ekonomik gereklilikler gözetilerek güven, serbest rekabet ve istikrar içinde çay ürününün arz ve talebini buluşturmak; yürürlükteki ürün standartlarına göre tasnif edilmiş kuru çay ürünlerinin fiziki veya elektronik mekânlarda alım-satımına aracılık etmek, kuru çayın gerek fiziki, gerekse Kurul tarafından yapılacak düzenlemeler doğrultusunda alım-satım işlerini yürütmek; işlemlere ilişkin güvenilir kayıt ve saklama imkânları oluşturmak; oluşan fiyatları, ürettiği bilgileri, diğer benzer ve alternatif piyasaları izlemek ve duyurmak için gerekli bilgi işlem, teknik ve elektronik donanım, kurumsal ve mali altyapıyı kurmak suretiyle ulusal alanda faaliyet göstermek üzere ‘Çay İhtisas Borsası’ kurulur.

Borsanın faaliyetleri, kurulacak anonim şirket aracılığıyla yürütülür. Bu şirketin sermaye, ortaklık, ortakların nitelikleri ve ortaklıklardaki değişiklik, şirketin yönetimi, görevlilerinin nitelik, görev ve sorumlulukları Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

(2) Borsada kuru çay satışı, yalnızca Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle nitelikleri belirlenen ve kendilerine lisans verilen Brokerler aracılığıyla yapılır.

(3) Borsadan çay alımı, Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle nitelikleri belirlenen ve kendilerine lisans verilen akredite alıcılar tarafından yapılır.

(4) Akredite alıcılardan kuru çay satın alarak harmanlama ve paketleme işlemi yapan gerçek ve tüzel kişiler, Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelik hükümlerine uygun olarak faaliyetlerini sürdürür.

(5) Üreticiler ürettikleri kuru çayın tamamını borsada satmak zorundadırlar.

(6) Genel Müdürlük dâhil olmak üzere, sektör içerisinde bulunan üretici firmalar, talep edilen evrakları tamamlaması halinde broker ve akredite alıcı firma olarak faaliyet gösterebilir.

(7) Borsa kanalıyla yapılan bütün satışlar ve fiyat mekanizmaları her ay periyodik ve düzenli olarak kamuoyuna duyurulur.

Burada en dikkat çekici husus “üreticilere” (yani çay fabrikalarına) ürettikleri kuru çayın tamamını borsada satmak zorunluluğu getirmesidir. Burada sorulması gereken soru acaba bu Kanunu hazırlayanların Anayasanın ilgili Maddelerinden, Türk Ticaret Kanunundan bir haber mi oldukları veya Türkiye’de geçerli olduğunu düşündüğümüz Serbest Piyasa Ekonomisini hiç mi duymadıklarıdır. Rizeli Başbakanımızın ekonomik platformlarda dile getirdiği “biz liberal ekonomi politikası uyguluyoruz” söylemi ve kendi sürekli dile getirdikleri AB Süreci ile acaba dünyada aslında Kuzey Kore ile tek örneği kalmış kapalı sosyalist düzeni çağrıştırmaya fabrika sahiplerine siz ürününüzü paketleyip satamazsınız, borsaya koyacaksınız dayatması nasıl açıklanabilecektir? Bu Madde ile hedef aslında açıktır. ÇAYKUR’un tüm marka ve pazarlama faaliyetlerine kendi ürettiği kuru çayı borsaya koyarak akabinde KDV ve broker komisyonu, depo kirası vesair ödeyerek gene kendi satın alması dayatması ile son verilecektir. Yaş Çay Üreticisinin sırtına kurulan sistemin tüm giderleri yüklenecek, mağduriyet daha da artırılabilecektir. Amaçlanan bellidir ve maske düşmüştür. Ayrıca sektörün başarıya ulaşmış birkaç özel fabrikası da kendi oluşturdukları markalarını ve paketleme ile pazarlama birimlerini bir tarafa

birakarak borsada kuru dökme çay satmaya zorlanacaklar, ithal çaya kapının açılması daha da kolaylaşacaktır.

Diğer taraftan taslakta kurulacak emtia borsanın faaliyetleri bir anonim şirket üzerinden yürütmesi öngörülmektedir. Bu şirketin ortakları, sermaye yapısı, ortaklık oran ve nitelikleri ile ortaklıklardaki değişiklik, şirketin yönetimi, görevlileri ve sorumlulukları Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenecektir denmektedir. Türk Ticaret Kanunu uyarınca ticari şirketler tacir niteliğindedir ve bunun gereği olarak ticari faaliyetleri yürütmek, ortaklarına kazanç sağlamak zorundadırlar. Ayrıca Ülkemizde Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yasal Düzenlemeler ve Yönetmelikler bulunmakta, Borsalar kendi başlarına bir Kanunla kurulmaktadır. Acaba Rize'nin öncü yapısından esinlenerek kendine özgü ve örneği olmayan bir şekilde yaş çay üreticilerinin sırtından kar etmesi planlanan ticari şirket statüsünde ki bu borsanın ortaklarının, brookerlarının ve haklarında borsa ekonomik modellemesinin bir gereği olarak ilgi analizi yapılmayan akredite alıcıların isimleri ve kimlikleri için bu Kanun Taslağını hazırlayanların veya olumlu görüş belirtenlerin listesine mi bakmak gerekmektedir?

Ayrıca Türkiye'de uzman kalmamış gibi daha dün sömürge olan bugün ise ucuz işçilikleri sayesinde yok pahasına çay üreten az gelişmiş ülkelerden getirilen uzmanların da katkısıyla hazırlanan taslakla Türk Çayının üretim şartları ile en ufak bir ortak paydası bulunmayan bu devletlerin uluslararası şirketlere mahkum ihracat borsaları sanki çözülmüş gibi, kaçırılmayacak fırsatmış gibi sunulmakta ve tek çıkış yolu olarak takdim edilmektedir. Bu borsalarda ki ürün fiyatları maksatlı ve aldatıcı bir şekilde şişirilmekte, işlemler abartılmakta ve böylelikle müstahsiller kandırılmak istenmektedir. Unutulmaması gerekir ki Doğu Karadeniz insanının günde bir dolara işçi çalıştırılan yılda on sürgün veren bu ülkelerin çaylıkları ile baş etme imkânı bulunmamaktadır.

Türkiye dünyada kişi başı 2,80 kg çay tüketimi ile ikinci (İrlanda birincidir, kişi başı tüketim 3,00 kg), toplam nüfus dikkate alındığında ise tüketim rakamı olan yaklaşık 230.000 Ton ile açık ara dünya şampiyonudur. Tüm AB Ülkeleri'nin geçen yıl ithal ettiği çay miktarı, bitki çayları, Çin menşeli yeşil çay vesair de dâhil olmak üzere sadece 200.000 Ton düzeyindedir. Türkiye'nin İç Çay Piyasasının ulaştığı değer 1 Milyar Doların üzerindedir ve bu rakam ihtiyacın %90 oranında yerli üretim ile karşılandığı ve korunduğu ortamda özellikle kendi çay üretimleri olmamasına rağmen dünya ticaretini elinde tutan başta İngilizler olmak üzere çok uluslu şirketlerin iştahını kabartmaktadır. Diğer taraftan şu anda kontrolde ve dengede tutulan başta Sri Lanka, Hindistan ve Kenya'nın üretimlerinin ağırlıklı olduğu dünya çay pazarı Vietnam ve Endonezya gibi başka az gelişmiş yeni üretici ülkeler tarafından zorlanmaktadır. Buralarda da çay ihracat borsaları faaliyete geçmiştir. Söz konusu dünya çay piyasasına yeni giren ülkelerde ki üretim Dev Türkiye Pazarı Perspektifi ile artırılacak, çay fiyatları daha da aşağıya çekilecektir. Buna paralel olarak kurulacak ve tamamen spekülasyonlara açık, ÇAYKUR'un ortadan kaldırılırlığı bir emtia borsası temelinde Dünya Ticaret Örgütüne verilen gümrük indirimi taahhütleri ve AB Uyum Süreci öne sürülerek Türk Çayında ki Koruma kaldırılacak ve Rize Çayı tarih olacaktır. Damak tadı değiştirilen Türk İnsanı ise artık ithal çaya mahkûm olacak, ülkenin bağımlılığı daha da artacak, uluslararası şirketler ve yerli işbirlikçileri, sözde harman yapan ithalatçılar Türk İnsanı sayesinde yıllık en az 500-600 Milyon Dolarlık bir tatlı kara kavuşacaktır. Zaten taslakta yer alan çay ithalatı, harmanlama, katkı maddeleri düzenlemeleri ile buna yol verilmek istenmektedir.

Bu Çay kanunu taslağı tanıtımlarında gözlemlenen diğer önemli bir olay da Türkiye'de yedi yıldır yaşadığımız göz boyama, kandırma ve alıştıra alıştıra kabul ettirme metotlarının uygulanmasıdır. "Çay İhtisas Borsasının" faydaları Sarp'dan Giresun'a kadar tüm çay müstahsillerine anlatılmakta, açılım kitapçıkları yayınlanmaktadır. Oysa kuru çay ihtisas borsasının yaş çay üretimi ile doğrudan hukuki ve ticari hiçbir bağı bulunmamaktadır. Bir tarafta müstahsil diğer tarafta ise bu hammadde ile imalat yaparak üçüncü kişilere satan tüzel kişilik söz konusudur. "Bakın borsa sayesinde yaş çay üreticilerinin alacağını garanti altına aldık" söylemi tamamen aldatmacadır. Uyulmadığı takdirde şimdi olduğu gibi başvurulacak İcra Dairesinden başka bir alternatifi olmayan alacaklar konusunda "kotalara göre on iki

de birini yaş çay üreticisinin on beş günde tahsilât yapılacağı düzenlemesi ticari gerçeklerden uzaktır ve geçerliliği yoktur. Eğer bu Madde Kanunlarla uyumsuzluğu ve uygulama imkânsızlığı yüzünden TBMM veya Anayasa Mahkemesi tarafından metinden çıkarılacak olursa ya da işlevsiz kalırsa suç muhalefetin üzerine atılacak, bakın biz ne güzel tedbir almıştık, onlar bozdu denilecektir.

Anlaşmalı üretici düzenlemesinde elde kalan çayın ne olacağı belli değildir, müstahsillere tuzak kurulmakta, verilemeyen çaylarla üreticinin biktırılması amaçlanmaktadır. Tasarıda fabrikalara uygulanacak denetim konusunda ki düzenleme ile Anayasanın 20. ve 21. Maddeleri açıkça ihlal edilmekte 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 119. Madde 1. Fıkrası yok sayılarak Hâkim kararı olmaksızın arama konusunda yetkilendirme yapılmaktadır. Hukuki anlamda bu aykırılık örneklerini artırmak mümkündür. Şu ana kadar Çaya ilişkin TBMM tarafından çıkarılmış on iki Kanun vardır, hiçbir zirai ürün için bu denli yoğun bir yasal düzenleme yapılmamış, bir milyonu aşkın insanın ekmeği bu denli koruma altına alınmamıştır. Ancak kendi alanında on üçüncü olan bu tasarı ise Türk Çayını yok etme uğursuzluğunun adeta timsali olmuş bulunmaktadır.

Bütün bunlardan elde edilen somut bulgu şu olmuştur. Hazırlayıcısı Vekil tarafından Türk Milletine düzenlenen demokratik açılım adlı yok etme planı ile özdeşleştirilen bu tasarı ışığında otuz altıya bölünmek istemeyen Yüce Türk Milletinin diğer seçmenlerinin de yapacağı gibi iki yüz dört bin yaş çay üreticisi ve ekmekleri çaya bağlı olan bir milyonu aşkın başta Rizeli hemşerilerim olmak üzere Doğu Karadenizli Türk İnsanı bir dahaki seçimlerde AKP'ye değil Türk Milletinin Değerlerini Koruyanlara oy vererek Milli Bir Hükümetin yolunu açacaklardır.

07 Mart 2010

Kaynak : [Cem Kazmaz](#)